КАНТАКТЫ І ДЫЯЛОГІ

ІНФАРМАЦЫЙНА-АНАЛІТЫЧНЫ І КУЛЬТУРАЛАГІЧНЫ БЮЛЕТЭНЬ
Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў
і Беларускага таварыства дружбы і культурнай
сувязі з замежнымі краінамі

ЗМЕСТ

• № 4 (40) • КРАСАВІК • 1999 • МІНСК • БЕЛАРУСЬ •

Заснавальнікі:
Міжнародная асацыяцыя беларусістаў,
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі

Адрас рэдакцыі:
Рэспубліка Беларусь, 220050, Мінск,
вул. Рэвалюцыйная, 15, Камітэт МАБ

Тэлефон: **+375 (017) 220 76 04**
Факс: **+375 (017) 220 93 50**

E-mail:
mab@lingvo.minsk.by

Электронны варыянт у InterNet:
http://www.lingvo.minsk.by/mab/k&d.html

На першай старонцы вокладкі —
Станіслаў Манюшка (да 180-годдзя з дня нараджэння).
Літаграфія Ляфусье з “Album de Vilna” І . Вільчынскага (1846).
Артыкул пра С. Манюшку — на стар 3–6.

Бюлетэнь выдаецца і высылаецца толькі тым сябрам МАБ, якія ўнеслі складкі.

Памер складак у месяц (з 1998 г.): у Беларусі — **120 тысяч рублёў**,
у краінах СНД — **2 USD**, Цэнтральнай Еўропы — **3 USD**,
Заходняй Еўропы, Азіі, на іншых кантынентах — **5 USD**.

Перыядычнасць выхаду — **1 нумар у месяц**.

Мовы выдання — беларуская і ў перспектыве — англійская, руская.

Паведамленні аб уплаце складак просім дасылаць на адрас рэдакцыі.

Складкі просім пераводзіць аднаму з заснавальнікаў бюлетэня —
Камітэту Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў.

Банкаўскія рахункі:
рублёвы — 3015205833015
у філіяле “Акадэмічны” КБ “Поиск”, г. Мінск, код 730;
валютны — 3015000005287
у Мінскім абласным упраўленні АСБ “Беларусбанк” г. Мінска, код 807.

Мар'ян Фукс (Варшава)

МАНЮШКА НА БЕЛАРУСІ

Мар'ян Фукс — прафесар, вядомы польскі музыказнаўца. Аўтар прац пра Станіслава Манюшку.

Атмасфера роднага дома Станіслава Манюшкі мела вялікі ўплыў на фарміраванне характару і таленту будучага заснавальніка польскай нацыянальнай оперы. Гэта падкрэсліваюць і шматлікія біёграфы Манюшкі, звяртаючы ўвагу на тое, што на станаўленне асобы кампазітара пераможна ўплывала як атмасфера шляхецкага дома, так і кантакты з народнай музыкай беларускай вёскі.

Належыць, аднак, адзначыць, што амаль усе біёграфы Манюшкі недаацэньваюць значэнне юнацкага перыяду яго жыцця — перыяду, звязанага з Беларуссю, яе ўплыву не толькі на выхаванне, але і на лёс, творчасць вялікага польскага кампазітара.

Сам факт нараджэння Станіслава Манюшкі ў Убелі, на Смілавіччыне, што ў 50-ці кіламетрах ад Мінска, безумоўна, нічога не прадвызначае. Мог жа ён, як і многія прадстаўнікі тагачаснай шляхты, асталявацца на зямлі, лепей ці горш гаспадарыць ў сваім маёнтку ці стаць добра забяспечаным царскім чыноўнікам, — да чаго, урэшце, яго бацька Чэслаў першапачаткова і імкнуўся.

Аднак здарылася так, што дзяцінства Станіслава Манюшкі праходзіла ў атмасферы, якая спрыяла фарміраванню яго таленту і музычных захапленняў. Культурная і музычна адораная маці, вельмі адукаваныя, прагрэсіўныя і паважаныя навакольнымі сялянамі дзядзькі і, безумоўна, спакой і адносна бесклапотнае жыццё ціхай беларускай вёскі стваралі ўсе ўмовы для таго, каб уражлівая душа дзіцяці і яго талент былі скіраваны ў належным напрамку.

На жаль, ранні перыяд жыцця Манюшкі, а таксама яго юнацкія гады ранейшымі біёграфамі трактаваліся даволі спрошчана. Да прыкладу, Валіцкі (1873), Палінскі (1914), Яхімецкі (1921), Апенскі (1924), Невядомскі (1928) і нават выдатны наш сучасны біёграф Манюшкі — Вітальд Рудзінскі ("Станіслаў Манюшка ў Вільні", Кракаў, 1955; "Станіслаў Манюшка ў Варшаве", Варшава, 1961) абмяжоўваюцца толькі канстатацыяй таго, што стваральнік "Галькі" нарадзіўся 5 мая 1819 г. у Убелі на Міншчыне, і даволі павярхоўным апісаннем атмасферы роднага дома кампазітара і яго бліжэйшых сваякоў.

На мой сціплы погляд, не надаецца належная ўвага таму факту, што на развіццё, жыццё і творчасць Манюшкі вельмі паўплывала знаходжанне юнага Станіслава ў 30-х гг. мінулага стагоддзя ў Мінску.

15 жніўня 1827 г. васьмігадовы Станіслаў упершыню выехаў з Убеля ў Варшаву, каб, як тады казалі, пачаць "набыванне ведаў". Жывучы ў Варшаве, малы

Манюшка разам з бацькамі на лета вяртаўся ў родны Убель. Аднак яго знаходжанне ў Варшаве было нядоўгім, бо эканамічныя клопаты і стан бацькоўскага маёнтка прымусілі спыніць у 1830 г. "набыванне ведаў" у Варшаве. Станіслаў вяртаецца ў Убель, а пасля працягвае вучобу ў Мінску.

І менавіта гэты перыяд, думаю, найважнейшы ў жыцці маладога Манюшкі. У Мінск ён пераехаў разам з бацькамі, якія прыбылі сюды, каб наглядаць за вучобай сына.

У Мінску сям'я Манюшкаў жыла з 1831 да 1837 г. — пэўны час на рагу вуліц Валоўскай і Дамініканскай (гэты дом стаіць да сённяшняга дня, вуліцы ж цяпер маюць назвы Інтэрнацыянальная і Энгельса), у доме Клімкевіча, а потым на Высокім рынку, у доме Паляковавай.

Дом Манюшкаў у Мінску, яшчэ болей, чым у Убелі, быў напоўнены атмасферай культурнага жыцця. Маці спявала і іграла на фартэпіяна, ладзіла ў сваім доме музычныя вечарыны, запрашаючы музыкантаў і артыстаў, якія гасцілі ў Мінску. Асабліва частым госцем у Манюшкаў бываў у тыя часы музыкант і літаратар Пётр Карафа-Корбут, а таксама музыкант, кіраўнік мясцовага аркестра і настаўнік музыкі Дамінік Стэфановіч.

Двор у Убелі, дзе нарадзіўся Станіслаў Манюшка

Пра гэтага педагога многія біёграфы Манюшкі, напрыклад, А. Валіцкі, пішуць з пэўнай непавагай, сцвярджаючы, што быў ён "зусім пасрэдны піяніст". Напэўна ж, памыляліся тыя біёграфы, што лічылі, як Валіцкі, нібы Стэфановіч і іншыя "зусім нават не падазравалі, які "матэрыял" вучылі". Дамінік Стэфановіч з усёй упэўненасцю быў дасканала з'арыентаваны на незвычайны талент Станіслава Манюшкі і нават, як піша Карасоўскі (1), мог быць "асляплены талентам свайго вучня".

Магчыма, што Стэфановіч быў педагогам не надта высокага класа, але, хто ведае, ці не ён гэта змог абудзіць у маладога Станіслава паслядоўнае і няўхільнае замілаванне музыкай, а таксама накіраваць яго, калі не генія, то, безумоўна, незвычайны талент, на адпаведны шлях. Здаецца, што гэты сціплы правінцыяльны настаўнік ашчаслівіў польскую музыку, бо быў чалавекам, дзякуючы якому Манюшка стаў тым, кім быў. Бо менавіта пад клапатлівым крылом Дамініка Стэфановіча Манюшка атрымоўваў музычную адукацыю ад дванаццаці да шаснаццаці гадоў жыцця, менавіта Стэфановіч падрыхтаваў яго да засваення кампазітарскага майстэрства ў Рунгенхагена ў Берлінскай кансерваторыі. Некаторыя біёграфы

Манюшкі нават падазраюць, што Дамінік Стэфановіч быў тайным сааўтарам твора, дарэчы, даволі слабога, пятнаццацігадовага Манюшкі — камедыйнай оперы “Biuraliści” (“Канторскія служачыя”).

Наладжаныя ў юнацкія гады пражывання ў Мінску кантакты і знаёмствы аказаліся вельмі трывалымі і працяглымі. Пасля заканчэння вучобы ў Берліне, жывучы ў Вільні, а пазней у Варшаве, Манюшка яшчэ некалькі разоў прыязджаў у Мінск, дзе ў яго было шмат знаёмых і сяброў. Прыводзяць яго сюды, урэшце, таксама і заблытаныя маёмасныя справы.

У Мінску ён быў у 1843 г., дзе якраз трупа Шмідкопфа ўпершыню паставіла аперэту Манюшкі “Латарэя”. Пазней Манюшка яшчэ некалькі разоў прыязджаў у Мінск — у 1860, 1861, 1863 гг. Апошні раз ён наведаў Мінск у 1864 г., калі ўжо быў вядомым і вельмі шанаваным кампазітарам.

У Мінску ў Манюшкі было шмат сяброў. Цесныя сяброўскія адносіны і плённае супрацоўніцтва звязвала яго з беларуска-польскім пісьменнікам Вінцэнтам Дуніным-Марцінкевічам. Вынікам гэтага сяброўства былі лібрэта, якімі пісьменнік забяспечваў Манюшку. У выніку 23 і 24 верасня 1841 г. у Мінску, да ўрачыстага

Пётр Карафа-Корбут, мінскі маэстра, часты госць у Манюшкаў. Малюнак Чэслава Манюшкі, бацькі кампазітара

прыезду віленскага генерал-губернатара Мірковіча, была пастаўлена аперэта “Рэкруцкі набор” на музыку Манюшкі і словы Дуніна-Марцінкевіча. Б. Смольскі ў сваёй кніжцы (2) піша, што лібрэта і музыка гэтай аперэты згубіліся. Аднак, музыказнаўца, дацэнт Уладзімір Позняк, нядаўна памерлы, знайшоў некалькі гадоў таму гэтыя матэрыялы ў Вільні.

Дунін-Марцінкевіч з’яўляецца таксама аўтарам лібрэта такіх твораў Манюшкі, як опера “Чарадзейная вада” (уцалела уверцюра) і аперэта “Спаборніцтва музыкаў”.

Найбольшай увагі варты сумесны твор абодвух аўтараў — 2-актавая опера “Sielanka” (“Ідылія”), упершыню пастаўленая ў Мінску ў 1852 г., а ў 1853–1855 гг. у Бабруйску, Віцебску, Нясвіжы.

У час знаходжання ў Мінску ў 1843 г. Манюшка па заказу мясцовага тэатра піша музыку да драмы “Каспар Хаўзер” Анісье, Буржуа і д’Епьеры.

З перапіскі стваральніка “Галькі” вынікае, што яго сувязі з тагачасным мінскім культурным жыццём былі вельмі сардэчнымі і трывалымі. Але Манюшка быў

любімы і папулярны таксама сярод простых жыхароў горада, насельніцтва беларускіх гарадоў і вёсак, яго песні ведалі і ахвотна спявалі. Няма чаму, зрэшты, здзіўляцца, бо матывы беларускага музычнага фальклору гучалі як у яго шматлікіх песнях, так і ў музыцы аперэт і опер. Тагачасны мінскі друк ў рэцэнзіях на “Ідылію” звяртаў увагу на цудоўную мелодыю і танцы, заснаваныя на беларускіх матывах.

Аб папулярнасці Манюшкі сведчыць і той факт, што яго выдатны твор — опера “Галька” — у Мінску і ў Гродне была паказана адразу ж пасля віленскай пастаноўкі — у 1856 г., у той час, калі ў Варшаве прэм’ера (у новай 4-актавай версіі) адбылася толькі ў студзені 1858 г.

Адносіны Манюшкі з мінскай інтэлігенцыяй дапамагае асвятліць артыкул, дакладней успаміны Адама Плуга, змешчаныя ў варшаўскім “Tygodniku Ilustrowanym” (3). Аўтар расказвае пра асабістае знаёмства з Манюшкам у Мінску ў 1856 г. “у час грамадзянскіх выбараў, што адбываліся там”. Плуг піша, што ў той час у Мінску для шматлікіх прыезджых арганізоўваліся шматлікія забаўляльныя мерапрыемствы, што адбывалася многа цікавых канцэртаў з удзелам вядомых музыкантаў, сярод якіх выступаў таксама польскі скрыпач Апалінарый Концкі.

Паводле Плуга, сам Манюшка “не даваў канцэртаў, аднак, праз увесь час, праведзены ім у Мінску, быў аб’ектам няспынных авацый”.

Пастаянным госцем бываў Манюшка ў кіпячым інтэлектуальным жыццём доме Дуніна-Марцінкевіча, літаратара, што пісаў таксама па-беларуску пад псеўданімам Навум Прыгаворка. У яго доме збіралася артыстычная, літаратурная эліта, шмат музыкантаў. Зрэшты, дом Марцінкевіча заўсёды быў напоўнены музыкай, яго дзеці былі вядомыя ў Мінску сваімі “цудоўнымі” музычнымі здольнасцямі. Адам Плуг апісвае вечар у доме Дуніна-Марцінкевіча, у час якога гаспадар ушанаваў свайго славутага госця Станіслава Манюшку. Ушанаванне мела форму прыгожага верша, напісанага па-беларуску (яго, дарэчы, у польскім перакладзе прывёў аўтар успамінаў). Дзяўчаты, дочкі паэта, уручылі Манюшку букет прыгожых кветак. Размова ішла пра творчасць Манюшкі, кампазітар расказваў пра свае перыпетыі з “Галькай”, аб пастаноўцы якой у Варшаве пару год таму хадайнічаў, сам выконваў фрагменты з гэтай оперы, напяваў арыі, якімі дапаўняў свой уласны твор.

Такім чынам, на прыкладзе гэтых даволі скупых успамінаў бачым, што сувязі і кантакты Станіслава Манюшкі з Беларуссю, з яе народам, інтэлігенцыяй былі вельмі моцнымі і працягваліся праз усё яго жыццё.

Пераклад з польскай мовы ***Ірыны Тамільчык***

---

(1) Tygodnik Ilustrowany. 1859. Nr 8.
(2) Гл.: Смольский Б. С. Белорусский музыкальный театр. Минск, 1963.
(3) Tygodnik Ilustrowany. 1896. Nr 19.

Дзмітрый Крывашэй (Гродна)

ПРЫСУТНАСЦЬ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ Ў КРАІНАХ ЦЭНТРАЛЬНАЙ І ЗАХОДНЯЙ ЕЎРОПЫ Ў 1991–1996 ГАДАХ.

Выхад аднаўленай незалежнай Беларусі на міжнародную арэну прывёў да неабходнасці перагляду не толькі палітычнай і эканамічнай базы жыцця краіны, але прымусіў перагледзець і культурную палітыку, у першую чаргу яе скіраванасць.

Надзвычай актуальным у сярэдзіне 90-х гг. стала меркаванне, што знешняя палітыка Беларусі павінна будавацца як палітыка стварэння ўмоў поўнай рэалізацыі нашай краінай сваіх нацыянальных інтарэсаў у сусветным супольніцтве (1).

Дзмітрый Крывашэй — аспірант кафедры гісторыі Беларусі Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы. Даследуе праблемы развіцця культурных сувязей Беларусі з краінамі Цэнтральнай і Заходняй Еўропы.

Данесці ўсё багацце колераў і адценняў культур народаў Беларусі, стварыць станоўчы вобраз краіны на міжнароднай арэне, паказаць належнасць да еўрапейскай культурнай традыцыі, знайсці аптымальную мадэль культурных узаемадачыненняў з усходнімі і заходнімі суседзямі стала адной з галоўных задач знешняй палітыкі нашай дзяржавы.

Пры пошуку асноўных партнёраў краіны асобна выдзялялася Заходняя Еўропа, якая працягвала адыгрываць адну з ключавых роляў у сістэме міжнародных адносін. Адначасова разглядалася як вельмі важнае наладжваннне дзейсных адносін з сярэднімі і малымі дзяржавамі Цэнтральнай Еўропы (2).

Паспрабуем прааналізаваць, што з нацыянальнага мастацтва Беларусь змагла прапанаваць замежнаму гледачу, у якой меры наша культура была прадстаўлена за мяжой, якія поспехі і перашкоды існавалі на шляху прасоўвання беларускай нацыянальнай культуры на Захад.

1. Прававое забеспячэнне супрацоўніцтва

Рэспубліка Беларусь на пачатак 1995 г. была прызнана 123 дзяржавамі свету, яна ўстанавіла дыпламатычныя адносіны з 97 дзяржавамі. На той час у Мінску функцыянавалі 19 пасольстваў, з іх 7 — краін Цэнтральнай і Заходняй Еўропы (Польшча, Германія, Францыя, Вялікабрытанія, Італія, Балгарыя, Румынія). Дзейнічалі аддзяленне ААН, прадстаўніцтвы Сусветнага банка і Еўрапейскага Саюза.

У сваю чаргу, Беларусь (на канец 1996 г.) мела дыпламатычныя і консульскія прадстаўніцтвы ў такіх цэнтральна- і заходнееўрапейскіх краінах, як Польшча (Варшава, Гданьск, Беласток), Германія (Бон, Берлін), Італія, Швейцарыя, Нідэрланды, Чэхія, Аўстрыя, Балгарыя і Грэцыя (па сумяшчальніцтву), Бельгія, Вялікабрытанія і Ірландыя (па сумяшчальніцтву), Румынія, Францыя (па сумяшчальніцтву — у Іспаніі і Партугаліі), Югаславія. Пры гэтым паслы нашай краіны з'яўляліся адначасова прадстаўнікамі Беларусі пры міжнародных арганізацыях. Сярод іх — ЮНЕСКО, Савет Еўропы, Еўрапейскі Саюз.

Міжурадавыя пагадненні аб супрацоўніцтве ў галіне культуры былі заключаны з Рэспублікай Балгарыя (кастрычнік 1993), Федэратыўнай Рэспублікай

Германія (сакавік 1994), Румыніяй (май 1993), Злучаным Каралеўствам Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі (ліпень 1995), Саюзнай Рэспублікай Югаславія (сакавік 1996). Акрамя гэтага Рэспублікай Беларусь былі падпісаны Пагадненне аб партнёрстве і супрацоўніцтве з Еўрапейскай Супольнасцю і яе членамі (Брусэль, сакавік 1995) і Канвенцыя краін Чарнаморскага рэгёна аб супрацоўніцтве ў галіне культуры, адукацыі, навукі і інфармацыі (Стамбул, сакавік 1993).

З Італьянскай Рэспублікай была падпісана Рабочая праграма супрацоўніцтва ў галіне культуры, адукацыі і навукі на перыяд 1996–1999 гг. (верасень 1996). Абодва ўрады прызналі сілу Пагаднення па культуры паміж Італіяй і СССР ад 2 лютага 1960 г. у адносінах да беларуска-італьянскіх сувязей.

Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь былі заключаны Пратакол аб супрацоўніцтве з Міністэрствам культуры і мастацтва Рэспублікі Польшча на 1995–1996 гг. (сакавік 1995); Пагадненне аб супрацоўніцтве з Міністэрствам культуры Славацкай Рэспублікі на 1994–1995 гг. (1994)

Пагадненні і пратаколы аб супрацоўніцтве прадугледжвалі шырокі ўзаемны абмен дасягненнямі нацыянальных культур самымі разнастайнымі шляхамі, а таксама магчымасць узнікнення і развіцця непасрэдных сувязей паміж культурнымі ўстановамі, асобнымі рэгіёнамі краін.

Значным крокам наперад у выпрацоўцы знешнекультурнай палітыкі нашай дзяржавы стала прыняцце калегіяй Міністэрства культуры і друку ў кастрычніку 1995 г. Канцэпцыі развіцця міжнародных сувязей. Яна вызначыла прынцыпы развіцця міжнароднага супрацоўніцтва. Пры гэтым асноўнымі задачамі і мэтамі ў развіцці міжнародных культурных дачыненняў называлася:

• садзейнічанне ўзаемаўзбагачэнню духоўнага жыцця народаў Беларусі;

• азнаямленне свету, найперш краін Еўропы з мастацтвам рэспублікі;

• інтэграцыя беларускай культуры і мастацтва ў духоўнае жыццё ўсяго свету, у еўрапейскую і сусветную інфармацыйную прастору, міжнародны кніжны рынак;

• спрыянне развіццю міжнародных сувязей.

Больш поўнаму развіццю культурных сувязей спрыяла далучэнне Беларусі да універсальных (сусветных) і спецыяльных шматбаковых міжнародных дагавораў.

У 1993 г. у Страсбургу адбылося падпісанне дакументаў аб далучэнні Рэспублікі Беларусь да Еўрапейскай культурнай канвенцыі 1954 г.

2. Беларуская нацыянальная культура ў дзейнасці міжнародных міжурадавых арганізацый

Вялікае значэнне для прапаганды і папулярызацыі беларускай нацыянальнай культуры ў свеце мела дзейнасць нашай краіны ў ЮНЕСКО.

Беларусь з'яўляецца ўдзельніцай усіх канвенцый ЮНЕСКО ў галіне культуры, што дае ёй права браць удзел ва ўсіх мерапрыемствах, якія праводзяцца ў рамках рэалізацыі гэтых канвенцый. У лістападзе 1995 г. Беларусь прыняла ўдзел у чарговай асамблеі краін-удзельніц Канвенцыі па абароне сусветнай куль-

турнай і прыроднай спадчыны. З сакратарыятам праграмы “Развіццё краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы” (ПРОЦВЕ) была дасягнута дамоўленасць аб уключэнні Мірскага замка ў план работы ЮНЕСКО на 1996 г. Для падрыхтоўкі міжнароднага энцыклапедычна-даведачнага выдання “Жанчыны з легенды” быў падрыхтаваны інфармацыйны і ілюстрацыйны матэрыял пра Ефрасінню Полацкую і Рагнеду.

На сутыку культуры, адукацыі і інфарматыкі была створана праграма ЮНЕСКО “Памяць свету” — Memoria mundi. Праграма займалася пытаннямі захавання, папулярызацыі і пераносу на электронныя носьбіты дакументальнай культурнай спадчыны. Нацыянальная бібліятэка Беларусі падрыхтавала матэрыял, у тым ліку і на электронных носьбітах, для ўключэння ў сусветны рэгістр па гэтай праграме. Якасць падрыхтоўкі была высока ацэнена ў Сакратарыяце ЮНЕСКО.

У 1996 г. Нацыянальная камісія Беларусі па справах ЮНЕСКО распачала падрыхтоўку матэрыялаў пра архітэктурныя каштоўнасці Беларусі, якія ў далейшым павінны былі прапанавацца ў спіс культурнай спадчыны ЮНЕСКО.

Па прапанове Міністэрства культуры быў праведзены адбор кандыдатаў на ўдзел у конкурсе стыпендыятаў ЮНЕСКО ў розных галінах культуры і мастацтва. Міністэрствам культуры былі падрыхтаваны для разгляду ў Сакратарыяце ЮНЕСКО праекты па аднаўленню гістарычных і культурных помнікаў, якія адносяцца да нацыянальных дасягненняў Беларусі (сярод іх — планы па рэстаўрацыі Нясвіжскага і Мірскага замкаў).

З атрыманнем незалежнасці Беларусь упершыню змагла самастойна выступіць з прапановамі, якія дазволілі карыстацца сродкамі з рэгулярнага бюджэта арганізацыі.

Стала традыцыяй правядзенне ў дні сесій Генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКО беларускай дэлегацыяй нацыянальных вечарын. У 1991 г. — з нагоды 100-годдзя з дня нараджэння М.Багдановіча, у 1993 г. — да 100-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Максіма Гарэцкага, а ў 1994 г. у штаб-кватэры ЮНЕСКО — Дзён беларускай культуры.

Як адзначалася на пасяджэнні Нацыянальнай камісіі РБ па справах ЮНЕСКО 5 лютага 1996 г., “Рэспубліка Беларусь, з’яўляючыся адным з найбольш значных плацельшчыкаў і выплачваючы поўнасцю свой узнос, магла б разлічваць на атрыманне ад арганізацыі сродкаў, якія значна пераўзыходзяць суму яе ўзносу. Набыты за чатыры гады вопыт самастойнага, па-за рамкамі СССР, удзелу ў арганізацыі і напрацаваны Рэспублікай за гэты час аўтарытэт дазваляюць гаварыць аб гэтым з дасдатковай доляй упэўненасці… Беларусь заявіла сябе як краіна з высокім інтэлектуальным патэнцыялам, з багатымі нацыянальнымі традыцыямі і культурай, здольнай працаваць з сусветным супольніцтвам на роўных і прапанаваць яму многія са сваіх дасягненняў” (3).

Пачынаючы з 16 верасня 1992 г. Беларусь мела статус “спецыяльна запрошанай” дзяржавы ў рамках дзейнасці Парламенцкай Асамблеі Савета Еўропы. Дэлегацыя Вярхоўнага Савета Беларусі чатыры разы ў год прымала ўдзел у рабоце ПАСЕ.

Далучэнне Рэспублікі Беларусь да Еўрапейскай культурнай канвенцыі ў кастрычніку 1993 г. дазволіла атрымаць доступ да праграм еўрапейскага супрацоўніцтва ў галіне культуры, адукацыі, спорту, СМІ і інш. Савет Еўропы выдзяляў сродкі на стажыроўкі, кансультацыі, правядзенне міжнародных семінараў, канферэнцый і г.д. За няпоўныя 5 гадоў (верасень 1992 – снежань 1996) больш за 300 прадстаўнікоў разнастайных галін улады Беларусі (сярод іх і прадстаўнікі ўстаноў культуры) прымалі ўдзел у канферэнцыях, семінарах, стажыроўках, арганізаваных у рамках СЕ (4).

Савет Еўропы наладжваў і фінансаваў аналагічныя мерапрыемствы ў Беларусі. Сярод іх — Міжнародны семінар ІКАМОС па праблеме аховы паркаў і ландшафтаў (май – чэрвень 1995 г., Нясвіж), Міжнародны семінар “Трансрэгіянальныя і інтэрнацынальныя аспекты культурнай палітыкі” (кастрычнік – лістапад 1996 г., Мінск), міжнародны семінар-прадстаўленне праграмы “Культурныя шляхі праз Беларусь” (верасень 1995 г., Полацк).

Аднак адсутнасць належнай зацікаўленасці з боку уладных структур краіны не дазволіла развіццю больш насычанага і разнастайнага супрацоўніцтва з Саветам Еўропы. Пэўныя перашкоды стварыла запазычанасць Беларусі ў бюджэт гэтай арганізацыі.

З чэрвеня 1994 г. Беларусь з’яўлялася асацыяваным, а з чэрвеня 1996 г. — паўнапраўным членам рэгіянальнага аб’яднання Цэнтральна-Еўрапейская ініцыятыва (ЦЕІ), створанага ў 1989 г. краінамі дунайска-адрыятычнага субрэгіёна з мэтай пашырэння эканамічнага, культурнага і палітычнага супрацоўніцтва дзяржаў цэнтральна-еўрапейскага рэгіёна. У 1996 г. у склад ЦЕІ ўваходзіла 15 дзяржаў, дзейнічала 16 рабочых груп па больш як 120 праектах. Сярод іх — група па культуры (краіна-старшыня Славакія).

Неабходна адзначыць, што за час свайго ўдзелу ў рабоце Цэнтральна-Еўрапейскай ініцыятывы Беларусь да пачатку 1997 г. не выступіла з праектам якоганебудзь мерапрыемства ў разнастайных галінах супрацоўніцтва. Хаця не выклікае сумнення, што актывізацыя ўдзелу ў рабоце гэтай арганізацыі дазволіла б наладжванню больш гібкай і прагматычнай рэгіянальнай кааперацыі у правядзенні дадатковага маста з ЕС пры садзейнічанні такіх краін-удзельніц, як Італія і Аўстрыя. Не трэба забывацца і пра тое, што гэта рэгіянальнае аб’яднанне з сярэдзіны 90-х гг. ставіла сваёй асноўнай задачай садзейнічанне тым дзяржавам-членам, якія жадаюць уступіць у Еўрапейскі Саюз.

3. Беларускае тэатральнае мастацтва

У дадзены перыяд беларускі тэатр упэўнена ўваходзіць у супольнасць еўрапейскіх тэатраў, маючы змястоўны і пераканаўчы фон (сваю гістарычную спадчыну і творчы патэнцыял). Тэатры Беларусі супрацоўнічалі з тэатрамі Польшчы, Францыі, Іспаніі, Італіі, Германіі і іншых краін.

Аднак замежнаму гледачу нашы тэатры прапаноўвалі ў асноўным пастаноўкі п’ес небеларускай драматургіі. Таму вельмі прыемна адзначыць поспех за мяжой аўтэнтычнага беларускага тэатральнага мастацтва. У 1995 і 1996 гг. на Эдынбургскім фестывалі мастацтваў з пастаноўкамі п’ес “Круці не круці…” і

“Чорт і баба” па творах Францішка Аляхновіча выступаў тэатр “Дзе-Я?”. Па водгуках, тэатр трапіў у дваццатку лепшых тэатраў свету (5).

Небывалы ўзлёт і прызнанне беларускага балета ва ўсім свеце ў апошнія два дзесяцігоддзі звязаны з імем балетмайстра Валянціна Елізар’ева, творчасць якога стала з’явай культурнага жыцця рэспублікі. Падзеяй не толькі сезона, але і ўсяго тэатральнага жыцця, гісторыі беларускай харэаграфіі стала пастаноўка ў 1995 г. В.Елізар’евым балета “Жарсці” (“Рагнеда”) на музыку А.Мдзівані. Упершыню балетны спектакль на музыку беларускага кампазітара атрымаў найвышэйшае міжнароднае прызнанне. 29 красавіка 1996 г. у Парыжы В.Елізар’еву была ўручана узнагарода Міжнароднай асацыяцыі танца пры ЮНЕСКО за лепшую сучасную харэаграфію — прыз і дыплом “Бенуа дэ ля данс”. Гэта ўзнагарода ўручаецца штогод, пачынаючы з 1991 г. У склад міжнароднага журы ўваходзілі лепшыя харэографы свету.

4. Музычнае мастацтва

Беларускія музыканты і выканаўцы спрыялі вядомасці нашай культуры за мяжой. Шырокую геаграфію мела гастрольная дзейнасць калектываў Акадэмічнай харавой капэлы імя Р.Шырмы і Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі. Як поспех можна разглядаць удзел абодвух калектываў ў канцэртнай праграме Алімпійскіх гульняў у Барселоне 29 ліпеня 1992 г. (6), шэраг канцэртаў у Германіі на ўрачыстасцях, прысвечаных 50-й гадавіне завяршэння Другой сусветнай вайны (7).

Адметнай падзеяй у музычным жыцці краіны стала прэм’ера ў Мінску ў 1994 г. манументальнай сцэнічнай кантаты “Хрыстафор Калумб”, падрыхтаванай да прэм’еры двума згаданымі калектывамі і салістам-барытонам Віктарам Скарабагатавым. Твор гучаў на беларускай мове. Выкананне сталася пачаткам творчага праекта, наконт якога дамовіўся з аўтарам, італьянскім кампазітарам Леапольдам Гамберыні намеснік міністра культуры Беларусі У. Рылатка ў час свайго візіту ў Генуе. Неўзабаве быў зроблены запіс у нашай радыёстудыі, а на аснове яго ў Мілане выпусцілі кампакт-дыск (8).

У пачатку 90-х гг. вядомасць у свеце атрымала беларуская музычная школа ў сувязі з тым, што ў новых умовах наша таленавітая моладзь пачала выязджаць на міжнародныя конкурсы. Раней гэтага не было, бо існаваў вельмі складаны адбор: рэспубліканскі, міжзанальны, затым у Маскоўскай кансерваторыі. Таму беларускіх прадстаўнікоў на міжнародных конкурсах практычна не было. З атрыманнем незалежнасці з’явілася магчымасць прадстаўляць нашы маладыя таленты без непатрэбнага пасрэдніцтва (9).

Поспехамі сваіх выхаванцаў можа ганарыцца Беларуская акадэмія музыкі. За 1991–1995 гг. акадэмія падрыхтавала 75 лаўрэатаў міжнародных конкурсаў. Кожнае лета выязджалі за мяжу для ўдзелу ў розных мерапрыемствах каля 150–200 чалавек (10). Яны сталі пераможцамі творчых конкурсаў у Італіі, Германіі, Польшчы, Югаславіі і іншых краінах.

Летам 1995 г. у Беларускай акадэміі музыкі адбыўся нацыянальны фінал Міжнароднага конкурсу “Музыка і спевы краін Усходняй Еўропы”, абвешчанага фірмай

“Матарола”. Канцэрты праходзілі ў Украіне, Польшчы, Венгрыі, Латвіі, Чэхіі. Лепшыя выканаўцы прынялі ўдзел у заключным канцэрце, які адбыўся ў Швейцарыі. Ад Беларусі ў конкурсе ўдзельнічалі 16 выканаўцаў і адзін квартэт.

На высокім узроўні за мяжой прадстаўлялі беларускую культуру настаўнікі і навучэнцы Лідскага музычнага вучылішча. У 1991 г. эстрадны ансамбль “Фестываль”, якім кіраваў Уладзімір Бубен, выступіў на рэгіянальным конкурсе ў польскім горадзе Аўгустове. У 1992 г. Беластоцкае радыё прадаставіла магчымасць ансамблю іграць у прамым эфіры.

З 4 да 7 мая 1995 г. у Інсбруку (Аўстрыя) праходзіў IV Міжнародны фестываль акардэоннай музыкі, на які прыехалі 270 акардэонных аркестраў і ансамбляў з 12 краін. Адзіным прадстаўніком ад краін СНД аказаўся лідскі ансамбль. І ён меў гонар выступіць у заключным гала-канцэрце.

Дзяржаўны ансамбль танца Беларусі на гастролях у Францыі

Не раз выязджаў за рубеж аркестр беларускіх народных інструментаў пад кіраўніцтвам Алены Сечка. У 1991–1992 гг. ён дэманстраваў сваё майстэрства ў Польшчы. У 1993 г. інструментальны ансамбль “Калейдаскоп” (кіраўнік Васіль Сечка) і вакальная група народнага хору (кіраўнік Тамара Харашылава) правялі двухтыднёвае турнэ па Германіі (11).

Значны ўклад у працэс пашырэння прысутнасці беларускай культуры ў краінах Цэнтральнай і Заходняй Еўропы ўносілі творчыя саюзы. З 1990 г. Беларускі саюз музычных дзеячаў (БСМД), створаны ў 1988 г. як Музычнае таварыства БССР (у 1991–1995 гг. — Саюз музычных дзеячаў Беларусі), устанавіў творчыя сувязі з Музычным саветам зямлі Бадэн-Вюртэмберг. У рамках гэтага супрацоўніцтва за 1990–1995 гг. 19 беларускіх музычных калектываў (з агульнай лічбай удзельнікаў 620) прадэманстравалі сваё майстэрства на прэстыжным Міжнародным фестывалі “Еўрапейскія музычныя сустрэчы” (12).

Яскравым прыкладам актыўнай работы Беларускага саюза музычных дзеячаў па прапагандзе музычнага выканаўчага мастацтва за межамі Беларусі служыць удзел нашых выканаўцаў у разнастайных конкурсах у краінах Цэнтральнай і Заходняй Еўропы. Сярод іх — конкурсы выканаўцаў у ФРГ, Італіі, Швейцарыі, Англіі, Францыі, Іспаніі.

Асобна неабходна адзначыць дзейнасць БСМД па вывадзе на міжнародную авансцэну беларускай цымбальнай школы, якая да гэтага ўвесь час незаслужа-

на знаходзілася ў невядомасці. З 1993 г. прадстаўнікі Беларусі з’яўляюцца правадзейнымі членамі Міжнароднай асацыяцыі цымбалістаў, штаб-кватэра якой знаходзіца ў Будапешце (13). На III Сусветным кангрэсе цымбалістаў у Брацiславе ў 1995 г. бліскуча выступіў ансамбль Беларускай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам Я. Гладкова.

Значныя намаганні па наладжванню міжнародных сувязей у галіне музыкі і музыказнаўства дзеля распаўсюджання беларускай музыкі, абмену вопытам прыкладаў Беларускі саюз кампазітараў (БСК, у 1991–1995 гг. — Саюз кампазітараў Беларусі). У 1990 г. Саюз кампазітараў БССР атрымаў права наладжваць кантакты без дазволу на гэта СК СССР. Аднак на гэтым шляху першапачаткова існавала шмат цяжкасцей. Самыя значныя з іх — адсутнасць адпаведнага вопыту на гэтай ніве і недахоп матэрыяльных рэсурсаў (14). Таму пра сапраўдную прапаганду беларускай музыкі за мяжою ў 1991–1996 гг. гаварыць не даводзіцца. Аднак відавочным было пашырэнне міжнародных сувязей. Музыка беларускіх кампазітараў гучала ў Германіі і Іспаніі. Упершыню за мяжой у 1993 г. былі выпушчаны кампакт-дыскі з музыкай Я. Глебава, У. Солтана, Дз. Смольскага. Старшыня фальклорнай камісіі СКБ З. Мажэйка ў жніўні 1993 г. на XI Міжнародным з’ездзе славістаў у Браціславе была выбрана членам Міжнароднага камітэта славістаў.

5. Беларускае выяўленчае мастацтва ў еўрапейскіх краінах

Сярод найбольш цікавых падзей тут выдзяляецца выстаўка твораў маладых беларускіх мастакоў у г. Нітры (Славакія), якая адбылася ў 1994 г. на падставе папярэдняй дамоўленасці міністэрстваў культуры Славакіі і Беларусі**.**

Да 10-годдзя аварыі на Чарнобыльскай АЭС у Германіі прайшла вялікая дабрачынная выстаўка беларускага выяўленчага мастацтва, якая выклікала значную цікавасць у нямецкага гледача.

Беларускі саюз мастакоў наладзіў стабільныя сувязі з Франкфурцкай выставачнай кампаніяй у галіне шкла і керамікі. Дзякуючы гэтаму ў Германіі прайшлі выстаўкі работ шэрагу беларускіх мастакоў (15).

У 1995 г. вядомы беларускі мастак Віктар Шматаў па запрашэнню французскіх калег наведаў гэту краіну. Адбылося шмат сустрэч з дырэктарамі музеяў, галерэй Тулузы і іншых гарадоў Францыі. Там жа прайшла выстаўка беларускіх ікон. З французскага боку было выказана вялікае жаданне наладзіць больш цесныя сувязі (16).

Неабходна заўважыць, што беларускія мастакі самастойна наладжвалі кантакты з Еўропай. Так, у вызначаны перыяд выстаўлялі свае работы за мяжой: у Францыі — Р. Заслонаў і А. Задорын, Іспаніі — В. Ціханаў, Швецыі — З. Літвінава, Аўстрыі — Г. Гаравая, Нарвегіі — В. Альшэўскі, Галандыі — Л. Кальмаева.

6. Выданні твораў беларускіх пісьменнікаў і паэтаў

Кідаецца ў вочы значнае скарачэнне замежных выданняў перакладаў нашых майстроў слова. Калі раней пры адборы твораў для перакладаў выдавецтвы і рэдакцыі кіраваліся прынцыпамі партыйнасці, інтарэсамі ідэалагічнай пад-

трымкі развіцця палітычных кантактаў паміж краінамі і мінімальна ўлічвалі чытацкія запыты, то ў 90-х гг. становішча карэнным чынам змянілася. На месца былой ідэалогіі прыйшоў прынцып адбору твораў літаратуры адпаведна агульначалавечым каштоўнасцям, мастацкаму густу. Новыя ўмовы запатрабавалі правядзення адпаведнай работы па рэкламе і менеджменту ў сферы міжнароднага супрацоўніцтва, актывізавалі пошук партнёраў за мяжой. Востра паўстала такая праблема, як адсутнасць сродкаў на рэалізацыю праектаў. У гэтых нялёгкіх умовах беларуская літаратура ўсё ж не знікла з поля зроку замежнага чытача.

(Заканчэнне ў наступным нумары)

---

(1) Белорусская государственность и проблемы саморазвития нашего общества // Бел. думка. 1996. № 1. С. 16.
(2) Тамсама. С. 18.
(3) Рабочы фонд сакратарыята Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКО.
(4) Дрозд Н. Совет Европы и Беларусь: проблемы и перспективы // Бел. думка. 1996. № 10. С. 172.
(5) Мінскевіч С. Дзе-Я?.. — У Шатландыі // Культура. 1996. 24–30 верас. С. 5.
(6) Валачковіч Т. На Алімпіяду ў Барселону // Літ. і мастацтва. 1991. 11 кастр. С. 13.
(7) Інфармбюро // Культура. 1993. 25 студз. С. 2; Компас культуры // Культура. 1995. 11–17 кастр. С. 2.
(8) С. Б. Калумб пяе па-беларуску // Літ. і мастацтва. 1996. 17 мая. С. 10.
(9) Гільдзюк Ю. Фартэпіяна: акорды дзяржаўнасці / Гут. А. Рыгорава // Культура. 1997. 21 чэрв. С. 8–9
(10) Казінец М. “Стаць незалежнымі ўнутрана — праз матчыну песню, праз песні сваёй вёскі, праз музыку, якая ствараецца тут сёння” / Гут. Л.Цімошык // Звязда. 1995. 17 студзеня. С. 4.
(11) Радзіёнаў В. Ведаюць у Еўропе… // Літ. і мастацтва. 1996. 29 сак. С. 11.
(12) Беларусіка=Albaruthenica: Кн. 7: Беларуска-нямецкае грамадска-культурнае ўзаемадзеянне: гісторыя, сучаснасць, перспектывы / Рэд. А. Кулажанка, А. Мальдзіс і інш. Мн., 1996. С. 114.
(13) Архіў Беларускага саюза музычных дзеячаў. Справаздача аб дзейнасці СМДБ. 1991–1995 гг.
(14) Архіў Беларускага саюза кампазітараў. Справаздача аб дзейнасці Саюза кампазітараў БССР у 1990 г.
(15) Архіў Беларускага саюза мастакоў. Стэнаграма XV з’езда мастакоў Беларусі. 19.10.1995 г.
(16) Тамсама. С. 58–59.

З НАДРУКАВАНАГА

Аляксандр Данілаў — пра значэнне традыцый.

“Разглядаючы пытанне пра пераўтварэнне грамадстваў пры дапамозе дзяржаўнай улады, мы ўсё больш выразна разумеем, што *межы гэтым пераўтварэнням ставяцца духоўнымі і гістарычнымі традыцыямі канкрэтнага грамадства*”.

Беларуская думка. 1999. № 3. С. 66.

Уладзімір Свяжынскі (Мінск)

БАЛТЫ І БАЛЦКІЯ ГАВОРКІ Ў СТАРАЖЫТНАЙ БЕЛАРУСІ

(Заканчэнне. Пачатак у № 2–3 за 1999 г.)

Аднак ёсць звесткі, што няшчасці яцвягаў на гэтым не закончыліся. У прыватнасці, П. Шпілеўскі ў сваіх нататках прыводзіць паданне, згодна з якім у Белавежскай пушчы, у напрамку да Гродна, быў невялікі ўзгорак, вядомы пад назвай Баторавай гары, дзе, як кажа паданне, кароль польскі і вялікі князь літоўскі Стэфан Баторый (а гэта ўжо другая палова XVI ст.) паляваў на яцвягаў і страляў гэтых бедных дзікуноў, як зуброў або мядзведзяў (8). У гістарычных крыніцах назвы Палессе, Падлессе супрацьпастаўляюцца тапонімам “Літва”, “Белая Русь”, “Валынь”, “Жмудзь”, “Кіеўская зямля”, “Падняпроўе” (9). Паказальна таксама выкарыстанне некаторымі польскімі гісторыкамі-сучаснікамі, напрыклад, Длугашам і Кадлубкам, асобнай этнанімічнай формы “палясяне” для вызначэння насельніцтва гэтага рэгіёна, а таксама жыхароў Падляшша (10). Ёсць думка, што назва “палякшане” (“паляксяне”, “палясяне”), якой у XIV – пачатку XX ст. вызначаліся жыхары заходніх раёнаў Брэстчыны і сумежных зямель Падляшша, генетычна ўзыходзіць да мікраэтноніма аднаго з плямён заходнебалцкага саюза яцвягаў (11). Як піша П. Шпілеўскі, палескія пасяляне і пасялянкі адрозніваюцца сваімі касцюмамі ад іншых плямён Расіі. Асабліва арыгінальныя і мудрагелістыя ўборы замужніх жанчын. Так званая світка (верхняе адзенне) іх з цёмна-сіняга сукна мае крой дамскага паліто з таліяй, з разрэзамі ўнізе і са шматлікімі на грудзях і каля кішэняў узорамі з шарсцяных тасёмак, пераважна чырвоных і пунсовых. Рукавы шырокія, з абшлагамі, аблямаванымі каляровымі шнуркамі; каўняры стаячыя, па краях закругленыя; на нагах — казловыя чаравікі з высокімі абцасамі, іншы раз чырвонымі, і востраканцовымі насамі. Галава паляшанкі ўпрыгожваецца белым вялізным з крыллямі па баках, якія развяваюцца, пакрывалам, падобным на покрыва старажытных літоўскіх або яцвяжскіх весталак і жрыц (12).

На Усход і Паўночны ўсход ад яцвягаў размяшчалася Літва. Літва ўяўляла сабой адзін са шматлікіх балцкіх народаў побач з яцвягамі, прусамі, жамойтамі, куршамі, земгаламі, селамі і латгаламі. Р. К. Валкайтэ-Кулікаўскенэ, В. Сядоў, У. Пашута, Г. Лаўмяньскі і інш. звязваюць Літву XI ст. з археалагічнай культурай усходнелітоўскіх курганоў, арэал якой ахоплівае тэрыторыю ад сярэдняга цячэння р. Нёмана і р. Швянтойі да Svіра, Паставаў, Маладзечна. Паводле летапісных звестак XII–XIII стст. і пазнейшай тапаніміі М. Ермаловіч лакалізуе летапісную Літву каля Мінска на ўсход, Навагрудка на захад, Маладзечна на по-

ўнач і Ляхавіч на поўдзень (13). Вядома, што межы сярэдневяковых гістарычных абласцей, у тым ліку Літвы, не супадалі з адміністрацыйна-тэрытарыяльным падзелам Вялікага Княства Літоўскага, межамі княстваў феадальнай раздробленасці і тэрыторыямі славянскіх племянных саюзаў. Аднак ёсць пэўнае супадзенне тэрыторыі сярэдневяковай Літвы з арэалам культуры штрыхаванай керамікі на познім этапе (пачатак новай эры). У такім разе ўзнікненне назвы гістарычнай вобласці Літва датуецца пачаткам новай эры. Характэрна, што размытасць межаў культуры штрыхаванай керамікі на сучаснай Гродзеншчыне аналагічная становішчу з заходнімі межамі гістарычнай Літвы (14).

Паводле В. Насевіча, М. Ермаловіч, грунтуючыся пры лакалізацыі летапіснай Літвы цалкам у межах сучаснай Беларусі на тапонімах Літва, ігнаруе адзін з асноўных законаў тапанімікі: назву Літва вёска не магла мець там, дзе ўсе населеныя пункты літоўскія, а толькі ў іншамоўным асяроддзі. Пры такім падыходзе Літва трапляла ў абшар неўрадлівых пясчаных глебаў, лясоў і балот, у тым ліку вялізнай Налібоцкай пушчы. Ядром этнасу, тым больш такога актыўнага, як старажытная літва, гэтыя землі не маглі быць проста фізічна. Галоўнае ж, што на акрэсленай М. Ермаловічам тэрыторыі, як паказваюць археалагічныя даследаванні, няма не тое што балцкіх, але практычна ніякіх археалагічных помнікаў, якія датаваліся б XIII ст. (15)

У межах арэала Літвы ці па суседству вылучаліся Аўкштайція, Дзяволтва і Нальшчаны. Паводле карты В. Насевіча, Нальшчаны займалі значную частку тэрыторыі цяперашняй Беларусі на захад ад Браслава, Лагойска, на ўсход ад ракі Вілія, Крэва (16). У Жамойці, як сведчаць старажытнарускія летапісы XII ст., меліся такія ж тэрытарыяльныя адзінкі, як у землях самастойных балцкіх народаў (Цекліс, Коршаў і інш.), што дазваляе лічыць яе насельніцтва не малым племенем, а асобным этнасам, некалі заваяваным літоўцамі. На тэрыторыі сучаснай Літвы ў XIII ст. існавалі два розныя культурныя арэалы: заходні і ўсходні. Першы, які амаль супадаў з тэрыторыяй Жамойцкай зямлі больш позніх часоў, вызначаецца выключна грунтовымі пахаваннямі без курганных насыпаў. Другі ахопліваў усходнюю палавіну сучаснай Літвы і прылеглыя часткі Беларусі (да возера Нарач, Налібоцкай пушчы і правабярэжжа Нёмана ў раёне Ліды). Гэта была культура т. зв. усходнелітоўскіх курганоў — бясспрэчна балцкай паводле пахавальнага інвентару (17). Некаторыя групы жамойтаў, ратуючыся ад крыжакоў, мігрыравалі на тэрыторыю суседніх Аўкштайціі, Беларусі, Польшчы. З 1413 г. (афіцыйная дата прыняцця жамойтамі хрысціянства) да сярэдзіны XVI ст. былі паступова хрысціянізаваны літоўскімі, польскімі і беларускімі каталіцкімі місіянерамі (18). Аўкштайты — група балцкіх плямён, што жылі ў басейне ракі Нявежыс і нізоўях Віліі (Нярыс). Суседзямі іх былі на поўначы земгалы, на ўсходзе і паўночным усходзе — літва, на поўдні — яцвягі, на захадзе — жамойты. Такім чынам, тэрыторыя рассялення аўкштайтаў уключала значную частку паўночнага захаду сучаснай Беларусі (19).

Этнічная мяжа паміж Літвой і заходнімі землямі Русі, што праходзіла прыкладна па лініі Браслаў–Паставы–Смаргонь–Ліда (далей Русь межавала з яц-

вяжскім племенем дайнова), не была падобнай на сучасныя кардоны. З абодвух бакоў яе перасякалі плыні міграцыі: асобныя літоўскія сем'і сяліліся на рускіх землях, а рускія — на літоўскіх. Пазней, пасля ўтварэння Вялікага Княства Літоўскага, славянская каланізацыя берагоў Віліі яшчэ больш узмоцніцца. Адначасова са славянскай каланізацыяй Літвы самі літоўцы прасоўваліся на землі панямонскіх княстваў (а магчыма, рускія князі сялілі іх там у якасці ваеннапалонных). Шэраг вёсак з назвай Літва ў вярхоўях Нёмана мае менавіта такое паходжанне. Для паходу на тэўтонаў полацкі князь Уладзімір сабраў войска з усяго свайго валадарства, а таксама ад суседніх удзельных князёў Полаччыны (20). Войска Уладзіміра полацкага, з якім ён у 1216 г. сабраўся ісці на Рыгу, напалову складалася з літоўцаў (21). Беларусізацыя груп літоўскага насельніцтва часам працягвалася да 1920–1930-х гг. У сярэдзіне XIX ст. жыхары некаторых вёсак Ашмянскага, Лідскага і Слонімскага паветаў карысталіся яшчэ літоўскай мовай (22). Валынскі летапіс паведамляе, што ў 1276 г. пад націскам крыжаносцаў у раёны Гародні, Слоніма, Камянца, Турыйска эмігравалі вялікія групы заходнебалцкіх плямёнаў борцяў і прусаў (23). У шэрагу выпадкаў літоўскае насельніцтва трапляла і на землі Усходняй Беларусі. Рэтраспектыўнае вывучэнне гісторыі адной з такіх экстэрытарыяльных груп літоўцаў, якія жылі ў воласці Абольцы сучаснага Талачынскага раёна Віцебскай вобласці, Гайне Лагойскага раёна Мінскай вобласці, зрабіў польскі вучоны Е. Ахманьскі. Цікавасць да этнічнага складу насельніцтва воласці выклікаў адзначаны Я. Длугашам гістарычны факт аб заснаванні там у 1387 г. вялікім князем Ягайлам каталіцкага касцёла (з васьмі заснаваных у Вялікім Княстве Літоўскім у той час касцёлаў толькі два былі размешчаны на землях сучаснай Беларусі і адзін з іх — у Абольцах). Грунтуючыся на гістарычных і лінгвістычных дадзеных, Е. Ахманьскі здолеў паказаць, што ў XIV ст. там сапраўды пражывала дастаткова кампактная група літоўцаў, якая ў XVI ст. была ўцягнута ў працэс асіміляцыі (24). Актыўную асіміляцыю літоўцаў, якія пражывалі ў межах асноўнага этнічнага масіву беларусаў, пацвярджаюць матэрыялы і іншых польскіх гісторыкаў-медыявістаў (25).

Паступовай славянізацыі літоўцаў садзейнічалі паходы на Полаччыну, якія яны сістэматычна ажыццяўлялі, пачынаючы з канца XII ст. У маладосці не ў адным паходзе на Русь мог удзельнічаць, як мяркуюць гісторыкі, Міндоўг. У набегах ён прыглядаўся да жыцця суседзяў, грамадскі лад якіх знаходзіўся на больш высокім узроўні. Магчыма, тады ў яго з'явіліся нейкія асабістыя сувязі з князямі і баярамі суседніх рускіх княстваў (26). Як піша У. Ігнатоўскі, "прыходзячы ў Полаччыну і ўмешваючыся ў яе хатнія справы, літвіны яшчэ лепш і шчыльней маглі падысці і звыкнуць да арганізацыі і культуры, якую бачылі ў Полаччыне" (27).

У Пазнанскім спісе (Рачынскага) "Летописца Великого княжества Литовского" неаднаразова звяртаецца ўвага на такі сродак умацавання ўлады літоўскіх князёў на Русі, як шлюбныя сувязі з прадстаўніцамі мясцовых княжацкіх родаў. Адзначаюцца таксама факты прыняцця князямі праваслаўя і "науки языка руского", гэта значыць беларускай мовы. Першымі прынялі праваслаўную веру, як вя-

дома, Міндоўг і яго сын Войшалк пасля ўцёку у 1246 г. з летапіснай Літвы ў Навагародак. Вось чаму і нашчадкі Скаламонта былі носьбітамі славянскіх імён Фёдар, Міхаіл, Юрый, Аляксандр, Патрыкей, Андрэй, Дзмітрый, Уладзімір, Канстанцін, Сямён, Лазар, Васіль, Іван, Раман, Ян, Леў, а сын Альгерда — Андрэй полацкі (28). Значным штуршком славянізацыі літоўскіх князёў было пашырэнне межаў Вялікага Княства Літоўскага, у якім пераважаў, як вядома, славянскі (усходнеславянскі — беларускі і ўкраінскі) этнас. Як вядома, славянская этнічная тэрыторыя перавышала ўласна літоўскую, на думку П'етры Дзіні, у 15 разоў (29). Становячыся на чале пераважна славянскага княства або асобных яго рэгіёнаў (пры жыцці Гедыміна яго сыны атрымалі ў спадчыну: Манівід — Кернаў і Слонім; Карыят — астатнюю частку Чорнай Русі з Новагародкам; Альгерд, князь віцебскі, — Крэва і землі па Бярэзіне; Кейстут — Трокі, Гарадзенскую і Берасцейскую землі; Вільню з наваколлем атрымаў малодшы сын Яўнут). Яны міжволі вымушаны былі ўспрыняць старабеларускую мову, веру і культуру. Далейшы працэс утварэння Вялікага Княства Літоўскага, у якім значным кансалідуючым сродкам былі старабеларуская і стараўкраінская мовы і хрысціянская рэлігія, выглядаў наступным чынам: пасля забойства Траняты сын Міндоўга Войшалк падначаліў сабе Нальшчаны, Дзяволтву, аб'яднаў Новагародскую, Пінскую, Полацкую і Віцебскую землі. У час княжання Віценя да ВКЛ было далучана Полацкае княства (1307). Пры Гедыміне ў склад ВКЛ ўвайшлі Віцебская, Берасцейская, Турава-Пінская землі, Менскае княства, пры Альгердзе (1345–1377) — беларускае Падняпроўе, Кіеўская зямля, Мазырская і Брагінская воласці, Чарнігава-Северская, Падольская і Валынская землі, Смаленскае княства.

У выніку, калі яшчэ ў першай палове XIV ст., паводле карты В. Насевіча, існавалі асобныя літоўскія княствы — Нальшчаны, Дзяволтва і Упіта (30), то ў працэсе далейшай кансалідацыі літоўскага народа ў ВКЛ на месцы гэтых княстваў ужо ў другой палове XIV ст. з'яўляецца адзіная Літва (побач з Жамойцю), якая ператварылася ў аднайменную гістарычную вобласць, поліэтнічную, са значнай доляй іншаэтнічнага (у прыватнасці, літоўскага) насельніцтва (31). На месцы ж Дзяволтвы, Нальшчанаў, Упіты па аналогіі з Жамойцю (г. зн. Ніжняй) узнікла гістарычная вобласць этнічнай Літвы Аўкштайція (Верхняя), значная частка якой знаходзілася ў межах цяперашняй Беларусі (32).

Размежаванне літоўскага і славянскага арэалаў у сілу складанай моўнай сітуацыі ў дадзенай вобласці аказваецца даволі цяжкай задачай: "Усходняя мяжа тэрыторыі літоўскай мовы вельмі няясная", піша З. Зінкявічус (33). Уздоўж усёй Літвы і Беларусі, ад паўночнага ўсходу да паўднёвага захаду цягнецца ланцужок астраўных літоўскіх гаворак, акружаных цяпер беларускім асяроддзем (34). У прыватнасці, дыялекталагічныя экспедыцыі Інстытута літоўскай мовы і літаратуры 1956 і 1958 гг. засведчылі прысутнасць літоўскай мовы прыкладна ў 50 вёсках Браслаўскага і Відзаўскага раёнаў Віцебскай вобласці, сканцэнтраваных галоўным чынам каля мястэчка Опса. Літоўская мова захоўваецца і ў Пастаўскім раёне Віцебскай вобласці (у вёсках наваколля Лынтупаў, Камаяў, Свіры на мяжы з Гродзенскай вобласцю). На Гродзеншчыне — у Гервятах і яшчэ дзесятку вёсак

(Астравецкі раён), Лаздунах і некалькіх суседніх вёсках (Іўеўскі раён), Рамашканцах, Дайнаве, Бялюнцах і інш. вёсках, што прымыкаюць да Дзевянішкеса, у ваколіцах Радуні — у вёсках Жырмуны, Бастуны, Пеляса, Забалацце і інш., ад Радуні аж да Ліды цягнецца кампактная паласа вёсак, якія захоўваюць літоўскую гаворку (Воранаўскі раён), у Дзятлаве (Зяцела), у вёсках Засецце, Пагіры, Гожа і Прывалкі (35). Раней гэты арэал быў большы. Пэўны ўдзел у фарміраванні моўнай сітуацыі ў старажытнасці на Беларусі прымалі і латышскія гаворкі. Так, на тэрыторыі, дзе жылі латгалы, знаходзіўся старажытны горад Герцыке, дзе з латгаламі суіснавалі і групы ўсходнеславянскага насельніцтва. Аб гэтым сведчыць факт, што на гарадзішчы Герцыке пры раскопках знойдзены тыповыя балтыйскія і славянскія рэчы (36). Генрых Латвійскі першы згадвае ў сваёй “Хроніцы Лівоніі” Герцыке, указваючы пры гэтым, што ў горадзе было некалькі праваслаўных цэркваў (37). Паколькі тэрмін латгалы захаваўся ў назвах некалькіх вёсак на Віцебшчыне (напрыклад, Латыгалічы ў Лепельскім раёне), а этнонімы ў якасці тапонімаў маглі ўжывацца, як указвалася вышэй, толькі ў іншамоўным асяроддзі, то можна меркаваць, што ў канцы I – пачатку II тысячагоддзя н. э. латгалы жылі ўперамешку са славянамі на тэрыторыі цяперашняй паўночна-ўсходняй Беларусі (38). Як піша Т. Хіерн, латгалы жылі ўперамешку са славянамі і былі славянізаваны (39). Такім чынам, на тэрыторыі Беларусі, пачынаючы з глыбокай старажытнасці (III–II тысячагоддзі да н. э.) пражывалі продкі цэлага шэрагу балцкіх народаў — яцвягі (дайновы, судовы, паляксены), літоўцы (аўкштайты, жамойты), прусы, латышы (латгалы). Адпаведна былі пашыраны ў большай ступені гаворкі яцвягаў, літоўцаў (аўкштайтаў), у меншай — прусаў, жамойтаў, латгалаў. Неаднолькавасць пашырэння гэтых гаворак тлумачылася рознай ступенню рассялення таго або іншага балцкага племені ў межах Беларусі.

У працах З. Зінкявічуса апісаны цікавы дакумент, які ўяўляе сабой сучасную копію з невялікага двухмоўнага слоўніка, пераплеценага з лацінскім малітоўнікам (40). Польскім словам тут адпавядаюць словы нейкіх “gwar pogańskich z Narewu”. Паколькі балтыйскі характар большасці лексем, як было ўстаноўлена, з’яўляецца несумненным (41), на падставе аналізу матэрыялаў слоўніка вучонымі была рэканстуявана “яцвяжская” мова, якая, як аказалася, займае прамежкавае становішча паміж заходне- і ўсходнебалтыйскімі мовамі (42).

Але яшчэ раней асноўныя асаблівасці мовы яцвягаў на падставе аналізу рэліктавых тапонімаў балцкага паходжання ў межах былой тэрыторыі пражывання яцвяжскіх плямён (гл. вышэй) былі выяўлены Я. Атрэмбскім. Вось яны: а) дыфтонг *ei* адпаведна літоўскаму *ie* (leipa – liepa ‘ліпа’); б) *s, z* адпаведна літ. *š, ž* (zuvys – žuvys ‘рыба’); в) *c, dz* адпаведна літ. *č, dž*; г) *t’, d’* адпаведна літ. *k, g* (jautēliai – jaukeliai ‘бычкі’, dalazinis – geležinis ‘жалезны’); д) лексічныя адрозненні, адпаведна: kirsna – juodas ‘чорны’, gaila – baltas ‘белы’, dulgas – ilgas ‘доўгі’ (43).

У поле зроку Я. Атрэмбскага не трапіў, на жаль, цікавы ў разглядаемых адносінах тапонім Зэльва. Яшчэ В. Жучкевіч меркаваў, што ён мае яцвяжкае паходжанне (44). На тэрыторыі Прусіі, паводле карты З. Зінкявічуса, значыўся тапонім Želva (Жалва) (45). Паколькі, паводле Я. Атрэмбскага, літоўскім *ž š* у

яцвяжскай мове адпавядалі *z, s* (46), то тапонім Зэльва трэба разглядаць як яцвяжскі адпаведнік літоўскаму želva ‘рыжык’. На карысць гэтага сведчыць і выступленне адпаведнікаў у ролі тапонімаў.

Атрыманыя дадзеныя дазволілі Я. Атрэмбскаму зрабіць важны вывад аб тым, што мова яцвягаў як член балтыйскай моўнай групы бліжэй да прускай, чым да літоўскай і латышскай. З другога боку, мове яцвягаў уласцівы некаторыя важныя асаблівасці, характэрныя для славянскіх моваў: наяўнасць *s, z* (як у прускай) замест літоўскіх *š, ž* і *c, dz,* з *tj, dj* (як у польскай), ператварэнне палатальных зычных ‘*t, d’* у *k’, g’* (і адваротная замена *k’g’* у *t; d’*, як ва ўсходне- і паўднёваславянскіх мовах). Па наяўных дадзеных лексіка яцвяжскай мовы судакранаецца са славянскай.

Зыходзячы з усяго гэтага, можна меркаваць, што мова яцвягаў з’яўляецца пераходнай паміж балтыйскімі і славянскімі мовамі, ва ўсялякім разе яна з’яўляецца такой у нашмат большай ступені, чым мова пруская, якой, як вядома, таксама не чужыя асаблівасці, характэрныя для славянскіх моваў.

Паводле лінгвагеаграфічнай карты З. Зінкявічуса, астраўныя гаворкі літоўскай мовы на тэрыторыі Беларусі належаць да наступных груп, асноўны масіў якіх знаходзіцца на тэрыторыі Літвы: гаворкі Радуні, Пелясы і Рамашканцаў — да паўднёвай групы аўкштайцкіх гаворак, Дзятлава — заходнеаўкштайцкіх, Опсы, Гервят, Лаздунаў — усходнеаўкштайцкіх (47).

У Іпацьеўскім летапісе пад 1276 г. ёсць запіс: “Придоша проуси ко Троиденеви и своеи земли неволею передъ немци, он же прия е к собе и посади часть и(х) в Городне а часть ихъ посади во Вслониме”. Паколькі ў свой час летапісцы не заўсёды выразна адрознівалі яцвягаў і прусаў, па свайму месцу пражывання яцвягі былі нібы працягам прусаў, па мове ж яны ўяўлялі сабой нібы разнавіднасць прускіх родзічаў. Апошнімі нашчадкамі яцвягаў, пасаджаных, па верагоднаму сведчанню летапісу, у Слоніме, з’яўляюцца менавіта літоўцы, якія яшчэ пражываюць у ваколіцах Дзятлава (Зяцелы), а менавіта ў вёсцы Засецце. Доказам, відаць, служыць ужываемае ў дыялекце гэтых літоўцаў слова zāsis: літар. žąsis ‘гусь’. Яцвягі засвоілі літоўскую мову, але толькі з вялікай цяжкасцю пачалі вымаўляць літоўскі зычныя *š, ž* замест *s, z* сваёй мовы. У дыялекце вёскі Засецце маюцца і іншыя словы з *z* замест чакаемага *ž*: bazniča, літар. bažnyčia ‘касцёл’, zvėris замест літар. žvėris ‘звер’ (48).

---

(8) Шпилевский П. М. Путешествие по Полесью и Белорусскому краю. С. 40.

(9) Акты Литовско-Русского государства. Ч. 2. С. 456, 466, 502; Литовская метрика: Книга публичных дел. Ч. 9. С. 59–60; Гісторыя Беларусі ў дакументах і матэрыялах. Т. 1. С. 337, 338.

(10) Этнаграфія беларусаў. Мн., 1985. С. 77.

(11) Nalepa J. Polekszanie (Polexiani), plemię jaćwieskie u północnowschodnich granic Polski // Rocznik Białostocki. Białystok, 1968. T. 7. S. 3–74.

(12) Шпилевский П. М. Путешествие по Полесью и Белорусскому краю. С. 39.

(13) Ермаловіч М. І. Па слядах аднаго міфа. Мн., 1991. 2-е выд. С. 43.

(14) Зайкоўскі Э. Літва // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Мн., 1997. Т. 4. С. 380–381.

(15) Насевіч В. Пачаткі Вялікага княства Літоўскага: Падзеі і асобы. Мн., 1993. С. 20.
(16) Вялікае княства Літоўскае // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Мн., 1994. Т. 2. С. 388.
(17) Насевіч В. Пачаткі Вялікага княства Літоўскага: Падзеі і асобы. С. 19.
(18) Чаквін І. У. Жэмайты // Археалогія і нумізматыка Беларусі: Энцыкл. Мн., 1993. С. 256.
(19) Зваруга Я. Г. Аўкштайты // Тамсама. С. 63.
(20) Генрих Латвийский: Хроника Ливонии. М., 1938. С. 82.
(21) Ермаловіч М.І. Па слядах аднаго міфа. С. 55.
(22) Карашчанка І. В. Літоўцы // Этнаграфія Беларусі: Энцыкл. Мн., 1989. С. 292–293.
(23) ПСРЛ. М., 1962. Т. 2. С. 871, 874, 877.
(24) Ochmański J. Ludność litewska we włości Obolce na Białorusi Wschodniej w XIV–XVI wieku // Acta Baltico-Slavica. Białystok, 1967. T. 5. S. 147–157.
(25) Łowmianski H. Uwagi w sprawie podłoża społecznego i gospodarczego do unii Jagiellońskiej // Księga pamiątkowa ku uczczeniu czterechsetnej rocznicy wydania pierwszego Statutu Litewskiego. Wilno, 1934. S. 66.
(26) Насевіч В. Пачаткі Вялікага княства Літоўскага. С. 29.
(27) Ігнатоўскі У. М. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. С. 68.
(28) Насевіч В. Генеалагічныя табліцы старадаўніх княжацкіх і магнацкіх родаў 12–18 стагоддзяў. Мн., 1993. Табл. 2.
(29) Дзіні П. Роля беларускіх земляў у Вялікім княстве Літоўскім // Ад Полацка і Нясвіжа да Падуі і Венецыі. Мн., 1994. С. 49.
(30) Вялікае княства Літоўскае // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 2. С. 388 (карта).
(31) Łowmiański H. Studia nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego. T. 1. S. 17–19; T. 2. S. 105–109.
(32) Нарысы гісторыі Беларусі. Мн., 1994. Ч. 1. С. 65 (карта).
(33) Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. Vilnius, 1966. P. 24.
(34) Тамсама. С. 25–27.
(35) Гл.: Судник Т. М. Диалекты литовско-славянского пограничья. М., 1975. Там жа і літаратура.
(36) Balodis F. Jersika. Rīga, 1940.
(37) Генрих Латвийский: Хроника Ливонии.
(38) Мугуревич Э. С. Восточная Латвия и соседние земли в X–XIII вв. Рига, 1965.
(39) Hiärn T. Ehst-, Lyf- und Lettländische Geschichte // Monumenta Livoniae Antiquae. Rīga; Leipzig, 1835—1853. T. 1–5.
(40) Зинкявичюс З. Польско-ятвяжский словарик? // Балто-славянские исследования 1983. М., 1984. С. 3–29; Zinkevičius Z. Lenkų-jotvingių žodinėlis? // Baltistica. 1985. XX (1). P. 61–82; 1985. XX (2). P. 184–193.
(41) Орёл В. Э., Хелимский Е. А. Наблюдения над балтийским языком польско-“ятвяжского” словарика // Балто-славянские исследования 1985. М., 1987. С. 121.
(42) Зинкявичюс З. Польско-ятвяжский словарик? // Балто-славянские исследования 1983. С. 11; Toporow V. N. Lit. yra, lett. ir und ihre Vergangenheit im Lichte der Linguistischen Typologie // Zeitschrirt für Slawistik, 1978. Bd 23. H. 5.
(43) Отрембский Я.С. Язык ятвягов // Вопросы славянского языкознания. 1961. № 5. С. 3–8.
(44) Жучкевич В.А. Краткий топонимический словарь. С. 140.
(45) Zinkevičius Zigmas. Lietuvių kalbos istorija. Vilnius, 1988. T. 3. P. 17.
(46) Отрембский Я.С. Язык ятвягов. С. 3.
(47) Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. Vilnius, 1966. Žemelapis I.
(48) Отрембский Я. С. Язык ятвягов. С. 7–8.

У ДЗЕНЬ СВЯТОГА ПАТРЫКА

Святы Патрык — нацыянальны сімвал Ірландыі. З яго імем звязана прыняцце хрысціянства ў гэтай астраўной краіне, якая многім (найперш — складаным шляхам да нацыянальнай незалежнасці і двухмоўем) нагадвае Беларусь. 17 сакавіка — дзень св. Патрыка — ірландцы адзначаюць набажэнствамі, карнавальнымі шэсцямі.

Старадаўні крыж — сімвал Ірландыі

Менавіта ў дзень св. Патрыка сябры Таварыства "Беларусь – Ірландыя" вырашылі правесці семінар "Беларуска-ірландскія гістарычна-культурныя сувязі". У ім прыняла ўдзел прадстаўнічая (13 асоб, у тым ліку музычны ансамбль) ірландская дэлегацыя. Прысутных вітаў прэзідэнт таварыства доктар тэхнічных навук, сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч. Ён падзякаваў гасцям за гуманітарную дапамогу, якую яны аказваюць беларускім дзецям з Чарнобыльскай зоны, беручы іх летам на аздараўленне і прывозячы медыкаменты.

У навуковай частцы семінара ўдзельнічалі кандыдаты філалагічных навук Вячаслаў Чамярыцкі, Алесь Жлутка, Галіна Адамовіч, Лідзія Савік, супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Станіслаў Рудовіч, галоўны эканаміст Міністэрства эканомікі Беларусі Яраслаў Міцкевіч. Яны гаварылі пра першае ўпамінанне Белай Русі ірландскім манахам у XIII ст., пра сувязі ірландскага руху за незалежнасць і беларускага Адраджэння пачатку XX ст., пра беларуска-ірландскія літаратурныя сувязі і эканамічныя кантакты. З ірландскага боку на семінары выступілі Лім О'Хара і Джым О'Браен.

А затым прысутныя накіраваліся ў парк імя М. Горкага, дзе адбыліся карнавальнае шэсце і канцэрт. Вечарам таго ж дня у Доме дружбы былі наладжаны канцэрт і сяброўскі прыём.

Матэрыялы семінара з наступнага нумара пачнуць друкавацца ў "Кантактах і дыялогах".

***Марына Ясневіч**, член праўлення Таварыства "Беларусь – Ірландыя"*

УБАЧЫЦЬ НЕЗВЫЧАЙНАЕ Ў ЗВЫЧАЙНЫМ ДАДЗЕНА НЕ КОЖНАМУ…

Колькі ўжо разоў за сваё жыццё пераконваўся: праўду кажуць у народзе — зямляк земляка здалёк пачуе. Так адбылося ў нас з мастаком-пейзажыстам Уладзімірам Голубам, калі я ўпершыню патрапіў на выстаўку яго карцін у Дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Нечым родным, да болю знаёмым павеяла ад пейзажаў, выкананых у асноўным светлымі танамі. І сапраўды, Уладзімір гадаваўся ў Брагінскім раёне, а я — у Рэчыцкім. Лічы суседзі. Мо таму і гаворка адразу перакінулася на ўспаміны аб родных мясцінах, па якіх Уладзімір сумуе шмат гадоў — колькі ўжо часу мастак жыве ў Мінску.

Потым была выстаўка "Мой родны кут" у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі, пра якую адзін з наведвальнікаў напісаў у кнізе водгукаў: "Убачыць незвычайнае ў звычайным дадзена не кожнаму". Запомнілася выстаўка "Ведай свой край", якая экспанавалася спачатку ў Беларускім дзіцячым фондзе, а потым "паехала" па дзіцячых сірочых установах сталіцы. Адразу ж пазнаваліся ўбачаныя мастакоўскім вокам, але такія вядомыя і знаёмыя мінчукам архітэктурныя помнікі Мінска, наваколле Камсамольскага возера і вадасховішча Драздзы. А яшчэ — Троіцкі Залатагорскі касцёл св. Роха, кафедральны Святадухаўскі сабор, царква Марыі Магдаліны... На адкрыцці адной з выставак Уладзімір Голуб сказаў: "Імкнуся ў звычайных рэчах бачыць нешта большае, чым яны прадстаўляюць. Для мяне вельмі важна, каб мае карціны неслі ў сабе духоўнасць, бо сапраўдная творчасць — шлях да Бога, а Бог — гэта любоў..."

Уладзімір Голуб. "Усмешка вясны"

Цяпер Уладзімір Голуб — мастак-афарміцель у санаторыі-прафілакторыі "Мір" на Вячы. Там адпачываюць і лечацца дзеці з Чарнобыльскай зоны. Паколькі і сам мастак родам адтуль, дык і адносіны ў яго да гэтых хлопчыкаў і дзяўчынак асаблівыя. Уладзімір дэманструе дзецям слайды, праводзіць гутаркі па гісторыі выяўленчага мастацтва, расказвае пра вялікіх мастакоў, сярод якіх і самы любімы ім — Сальвадор Далі.

Але не толькі маляваннем займаўся Уладзімір Голуб. Малым ён вельмі любіў ляпіць з пластыліну, спрабаваў і разьбу па дрэве. Апошняе захапленне, як і галоўнае — жывапіс, засталося на ўсё жыццё. У яго і станкі для апрацоўкі драўляных вырабаў — уласнай канструкцыі.

Сёння карціны Уладзіміра Голуба знаходзяцца ў прыватных калекцыях аматараў жывапісу ў Злучаных Штатах Амерыкі, Германіі, Італіі, Францыі.

На пачатку гэтага года ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адкрылася і пэўны час экспанавалася выстаўка жывапісу Уладзіміра Голуба “Ведай свой край”. Адзін твор з гэтай выстаўкі вы бачыце на рэпрадукцыі.

Валерый Шыханцоў

СПЯВАЕ “МАЛАНКА” З БЕЛЬСКА ПАДЛЯШСКАГА

Гурт беларускай народнай песні “Маланка” — адзін з самых папулярных беларускіх калектываў Беласточчыны. Існуе ён з 1990 г. пры Доме культуры ў Бельску-Падляшскім. Склад калектыву — 16 асоб, у тым ліку 11-ціасабовая вакальная група і 5-ціасабовая інструментальная група.

Ансамбль “Маланка” выступае на апошнім Фестывалі беларускай песні ў Беластоку

“Маланка” ўзнікла ў студзені 1990 г. як вакальнае трыо, у якім спявалі ранейшыя ўдзельнікі ансамбля “Дзявочыя ноткі” з Белліцэя ў Бельску-Падляшскім. Дэбют трыо адбыўся ў лютым 1990 г. на раённым аглядзе беларускай песні ў Бельску-Падляшскім, а на цэнтральных элімінацыях гурт стаў лаўрэатам.

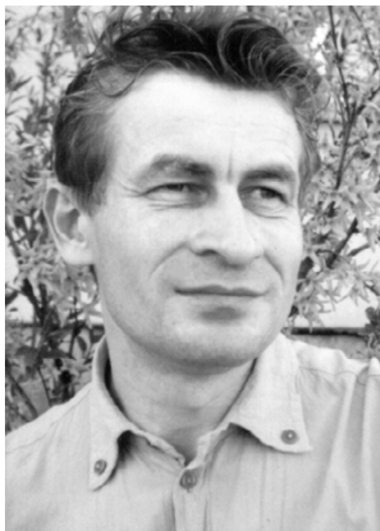
Склад калектыву паступова пашыраўся. Да “Маланкі” далучыліся іншыя жанчыны і мужчыны. 14 красавіка 1991 г. у Бельскім Доме культуры адбыўся першы поўны гадзінны канцэрт “Маланкі”. Тады выступіў у 13-ціасабовым складзе.

Першая замежная паездка “Маланкі” — яе выступленне на Фестывалі харавой музыкі ў Гродне ў красавіку 1991 г З таго часу “Маланка” дала шмат канцэртаў па ўсёй Беласточчыне. У 1993 г. ансамбль прыняў удзел у святе Еўропы ў Сан-Лямбэр дзю Лятэ ў Францыі, даўшы там тры канцэрты. У лістападзе 1993 г. пабываў у Германіі ў мясцовасці Бад-Эсэн. Другі раз “Маланка” наведала Бад-Эсэн у снежні 1995 г. У тым жа годзе гурт удзельнчаў у І Міжнародным фестывалі фальклору ў Пінску на Беларусі, рэпрэзентаваў беларускую меншасць на аглядах калектываў нацыянальных і этнічных меншасцей у Гданьску, Варшаве, Дабрадзеню, Пуньску. Гурт удзельнічаў у XXXIII Тыдні культуры Бэскідаў, даўшы канцэрты ў Шчырку, Вісле і Асвенціме, у Фестывалі музыкі Карпатаў “На пагранічча” (Санок, 1996). “Маланка” — шматразовы лаўрэат Фестывалю беларускай песні ў Беластоку, а таксама ўдзельнік шматлікіх беларускіх імпрэзаў на Беласточчыне.

***Сяргей Лукашук**, мастацкі кіраўнік калектыву*

СТАРОНКІ БУДУЧАГА ДАВЕДНІКА

АБЛАЖЭЙ АЛЕГ

Аблажэй Алег *(н. 6.05.1954, в. Лезнявічы Дзятлаўскага р-на Гродзенскай вобл.), мастак.*

У 1977 г. А. Аблажэй закончыў Віцебскі педагагічны інстытут па спецыяльнасці чарчэнне і маляванне. Потым — служба ў войску. Пасля арміі ў 1985 г. закончыў Вільнюскі дзяржаўны мастацкі інстытут (цяпер акадэмія) па спецыяльнасці графіка.

Сёння А. Аблажэй шырока вядомы як мастак, займаецца жывапісам, акварэллю, ілюструе кнігі. У яго афармленні выйшлі ў Беларусі творы В. Жуковіча “Гуканне вясны”, Д. Бічэль-Загнетавай “Гараднічанка”, у Маскве — “Шведскія казкі” Э. Хэмінгуэя, “Сербская паэзія”, у Вільнюсе — “Казка пра Султана” і інш. А нядаўна ў польскім выдавецтве “Эліпса” ўбачыла свет і яго ўласная кніга на польскай мове “Сем казак пра каралеўнаў”, ім самім жа і аформленая, — яна хутка стала бібліяграфічнай рэдкасцю. У 1984–1986 гг. у Літве выдадзена серыя канвертаў з партрэтамі літоўскіх дзеячаў, афармленая А. Аблажэем, а таксама серыя паштовак. Ён — мастацкі рэдактар газеты “Рунь”, піша для яе сатырычныя фельетоны, мастацкі афарміцель дзіцячага часопіса “Лола”, малюе таксама партрэты вядомых дзеячаў, краявіды. Любімая яго тэма — жанчына ў фантастычных строях і проста жанчына. Яго працы выстаўляліся неаднаразова ў Літве, Польшчы, Германіі, Эстоніі, Латвіі, Беларусі.

У Літве Алега Аблажэя добра ведаюць не толькі як мастака, але і як грамадскага дзеяча. Ён прымаў актыўны ўдзел у дзейнасці “Саюдзіса”, супрацоўнічае з беларускімі арганізацыямі Вільнюса. Член рады Таварыства беларускай культуры, суполкі мастакоў краін Балтыі “Маю гонар”. Узнагароджаны літоўскім медалём “За падзеі 13-га студзеня”.

Леакадзія Мілаш *(Вільнюс)*

БАРТАШЭВІЧ АЛЬБЕРТ

Барташэвіч Альберт *(н. 2.08.1942, в. Раёўшчына Стаўбцоўскага р-на Мінскай вобл.), мовазнаўца, доктар габілітаваны (1972), прафесар (1986), ганаровы доктар Калінінградскага універсітэта (1997).*

А. Барташэвіч нарадзіўся ў беларускай вёсцы. Вучыўся ў Вроцлаўскім універсітэце, пасля заканчэння якога (1964) быў старшым асістэнтам у Вышэйшай педагагічнай школе ў Аполі (1964–1968). Да 1973 г. — ад'юнкт у Познаньскім універсітэце імя Адама Міцкевіча. Быў прызначаны намеснікам дэкана філалагічнага факультэта Шлёнскага універсітэта (Катавіцэ). З 1974 г. працаваў у Варшаўскім універсітэце: кіраваў аддзелам рускай мовы (1974–1992). Намеснік дэкана факультэта русістыкі і славістыкі (1975–1977), дэкан факультэта русістыкі і прыкладной лінгвістыкі (1977–1987) таго ж універсітэта. У 1987 г. А. Барташэвіч стаў дырэктарам Інстытута русістыкі Вышэйшай педагагічнай школы ў Ольштыне, з 1992 г. узначальваў кафедру ўсходняга славяназнаўства, а з 1993 г. — кафедру славянскага мовазнаўства. З 1994 г. узначальвае там Інстытут усходняга славяназнаўства. У 1994–1996 гг. — дэкан факультэта гуманістыкі. З 1995 г. у Познаньскім універсітэце імя Адама Міцкевіча кіруе секцыяй рускай мовы.

А. Барташэвіч займаецца навуковымі даследаваннямі ў галіне ўсходнеславянскага мовазнаўства, польска-ўсходнеславянскай кампаратывістыкі, гісторыі рускай мовы, анамастыкі, лексікалогіі і перакладазнаўства. Ім напісаны каля 120 навуковых прац, у тым ліку "Гісторыя суфіксальнай адыменнай дэрывацыі назоўнікаў у рускай мове" (1972), "Пытанні эвалюцыі сучаснай рускай мовы" (1986), "Слоўнік a tergo сучаснай беларускай мовы" (1988–1989. Т. 1–4), "Рускае словаўтварэнне для палякаў" (1990), "Беларуска-польскі і польска-беларускі слоўнік" (1996). Аўтар падручнікаў "Гісторыя рускай літаратурнай мовы" (1979), "Нарыс гістарычнай граматыкі рускай мовы" (1988), кнігі "Індэкс a tergo да слоўніка мовы Пушкіна" (1985).

А. Барташэвіч — член-карэспандэнт Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, ганаровы сябра Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Узнагароджаны медалём імя Пушкіна, ордэнам Дружбы, залатым Крыжам заслугі, Кавалерскім крыжам і іншымі адзнакамі і ўзнагародамі.

Ірына Тамільчык

ЛУБА ВІТАЛЬ

Луба Віталь Канстанцінавіч *(н. 15.12.1947, в. Чорная Вялікая Сямятыцкага пав. Беластоцкага ваяв., Польшча), літаратар, журналіст.*

В. Луба ў 1972–1977 гг. вучыўся на завочным аддзяленні кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта. У 1966–1974 гг. працаваў настаўнікам у вясковай школе, у 1974–1985 гг. — на партыйнай рабоце. У 1985 г. перайшоў на работу ў Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Беластоку і там займаў пасаду (да 1988 г.) сакратара Галоўнага праўлення БГКТ. З 1988 г. — у "Ніве". У 1988–1992 гг. — яе галоўны рэдактар, у 1992–1997 гг. — адказны сакратар, а з 1998 г. — зноў галоўны рэдактар.

Як журналіст В. Луба выступае ў беларускім і польскім друку з артыкуламі па пытаннях грамадска-палітычнага і культурнага жыцця. Даследуе польскую палітыку ў дачыненні да ўсходніх дзяржаў у апошнім дзесяцігоддзі (Przegląd Wschodni. 1997. Nr 4) і інш.

Ірына Тамільчык

СУХІ ПАВЕЛ

Сухі Павел Восіпавіч *(22.07(10.08).1895, в. Глыбоцкае Гомельскага пав. Магілёўскай губ., цяпер Гомельскага р-на Гомельскай вобл. – 15.09.1975, Масква), авіяканструктар. Лаўрэат Ленінскай прэміі (1968) і Дзяржаўнай прэміі СССР (1943), двойчы Герой Сацыялістычнай Працы (1957, 1965), доктар тэхнічных навук (1940).*

Нарадзіўся П.Сухі ў сям'і настаўніка. У 1905 г. паступіў вучыцца ў Гомельскую гімназію, якую скончыў у 1914 г. з сярэбраным медалём. У тым жа годзе паступіў на матэматычны факультэт Маскоўскага універсітэта, пасля заканчэння першага курса перайшоў у Маскоўскае вышэйшае тэхнічнае вучылішча. З 1916 г. П.Сухі ў арміі, заканчвае школу прапаршчыкаў, прымае ўдзел ў Першай сусветнай вайне. У 1918–1920 гг. працуе выкладчыкам матэматыкі ў школе ў г. Лунінец Брэсцкай вобл., чыгуначнай школе ў Гомелі. Пасля аднаўлення дзейнасці вышэйшых навучальных устаноў Расіі прадоўжыў вучобу ў Маскоўскім вышэйшым тэхнічным вучылішчы (1920), якое скончыў у 1925 г. З 1925 г. працаваў інжынерам-канструктарам у Цэнтральным аэрагідрадынамічным інстытуце імя М. Жукоўскага (ЦАГІ), з 1936 г. — намеснікам начальніка канструктарскага бюро завода доследных канструкцый ЦАГІ, а з 1937 г. — начальнікам канструктарскага бюро завода. У 1939 г. прызначаны галоўным кан-

структарам і дырэктарам доследнага завода. З 1956 г. — галоўны канструктар авіяцыйнай тэхнікі.

П. Сухі — аўтар больш 50 арыгінальных канструкцый ваенных самалётаў, з якіх 30 пабудаваны і выпрабаваны. Прымаў удзел у праектаванні самалётаў АНТ-3, АНТ-4, АНТ-6, АНТ-9, АНТ-10. Пад кіраўніцтвам А. Тупалева распрацаваў знішчальнік І-4 (АНТ-5), выпрабаванні і серыйная вытворчасць якога былі пачаты ў 1927 г., і І-14 (АНТ-31) (1932—1934). Вядучы канструктар і кіраўнік аддзела па распрацоўцы самалётаў РД (АНТ-25) і “Радзіма” (АНТ-37). Стварыў шматфункцыянальны баявы самалёт Су-2, браніраваны штурмавік Су-6, якія выкарыстоўваліся ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Пад яго кіраўніцтвам у 1940–1941 гг. створаны доследныя знішчальнікі Су-1, Су-3 і інш. са звычайнымі і камбінаванымі сілавымі ўстаноўкамі з высокімі лётна-тэхнічнымі характарыстыкамі, у 1942–1943 гг. — браніраваны штурмавік Су-6. Адзін са стваральнікаў звышгукавой рэактыўнай авіяцыі. Распрацаваў рэактыўныя самалёты Су-9 з двума рэактыўнымі рухавікамі, знішчальнік-перахватчык Су-15 і інш. з турбарэактыўнымі рухавікамі, звышгукавыя знішчальнікі з стралападобным і трохвугольным крылом. Пад яго кіраўніцтвам быў распрацаваны першы знішчальнік-бамбардзіроўшчык Су-7Б. Прымаў удзел ў распрацоўцы і кіраваў лётнымі выпрабаваннямі бамбардзіроўшчыка Ту-14. На самалётах канструкцыі П. Сухога неаднаразова ўстанаўліваліся рэкорды па працягласці, хуткасці і вышыні палёту. У 1934 г. на самалёце РД (АНТ-25) быў ўстаноўлены сусветны рэкорд па працягласці беспасадачнага палёту, а ў 1936 г. зроблены беспасадачны пералёт Масква – Далёкі Усход (экіпаж пад кіраўніцтвам В. Чкалава). На самалётах Т-431 і Т-405 устаноўлены два сусветныя рэкорды па вышыні (1959, 1962) і два рэкорды хуткасці палёту па замкнёным маршруце (1960, 1962).

П. Сухі быў узнагароджаны ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Працоўнага Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі. У 1975 г. Прэзідыум Акадэміі навук СССР за “найвыдатнейшыя дасягненні ў галіне авіяцыйнай навукі і тэхнікі” прысудзіў медаль № 1 імя А. Тупалева генеральнаму кантруктару П. Сухому (пасмяротна). Пахаваны ў Маскве, на Навадзевічых могілках. У Гомелі П.Сухому ў 1977 г. устаноўлены бронзавы бюст. Яго імя прысвоена Канструктарскаму бюро (сакавік 1977 г.), Гомельскаму дзяржаўнаму тэхнічнаму універсітэту.

Вольга Гапоненка

ЮРЭВІЧ ЛЯВОН

Юрэвіч Лявон *(н. 30.06.1965, Мінск), літаратуразнаўца, крытык, бібліёграф, грамадскі дзеяч.*

Маці Лявона Юрэвіча, Алена Юрэвіч, — вядомы беларускі лінгвіст. Сам ён, закончыўшы мінскую сярэднюю школу № 35, працаваў у гарадской дзіцячай бібліятэцы. У 1983 г. паступіў на філалагічны факультэт Мінскага педінстытута імя М. Горкага, які скончыў (з перапынкам на службу ў арміі) у 1990 г. Выкладаў беларускую мову ў Мінскім педінстытуце замежных моваў. У 1990 г. паступіў у аспірантуру Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР. У 1993 г. выехаў у ЗША. Працуе ў аддзеле рукапісаў Нью-Йоркскай публічнай бібліятэкі. Магістр філалогіі.

Лявону Юрэвічу належыць аўтарства даследаванняў "Архіўная кніга" (Нью-Йорк, 1997), "Беларуская мемуарная літаратура на эміграцыі" (Нью-Йорк, 1999), "Каментары" (Мн., 1999). Яго артыкулы друкаваліся ў зборніках "Вяртання маўклівая споведзь" (Мн., 1994), "Культура беларускага замежжа" (Мн., 1998), "Запісах БІНІМ", беларускіх энцыклапедыях, перыядычных выданнях Беларусі, ЗША, Англіі. Укладальнік, аўтар уступных артыкулаў і рэдактар выдадзеных у Беларускім інстытуце навукі і мастацтва (Нью-Йорк) зборнікаў Уладзіміра Дудзіцкага (1994), Міколы Цэлеша (1995), Юркі Віцьбіча (1996), Лявона Крывічаніна (1998). Укладальнік (разам з Валянцінай Грышкевіч) бібліяграфічнага ўказальніка "Францыск Скарына: Жыццё і дзейнасць" (Мн., 1995). Сябар прэзідыума Рады БНР. Сурэдактар газеты "Беларус" (Нью-Йорк). Удзельнік мерапрыемстваў беларускай дыяспары ў ЗША.

Вітаўт Кіпель *(Нью-Йорк)*

ВІНШУЕМ ЮБІЛЯРАЎ

НАШ СЯБАР ТУРОНАК: РАЗВАГІ З НАГОДЫ ЮБІЛЕЮ

У нас — аніякіх манапольных прэтэнзій на сяброўства. Ведаем, ён многім свой — гэты сімпатычны, з прытоенай усмешкай на вуснах, з праніклівым, вастраватым паглядам вачэй, з русявай стрыжкай "пад ёршыка". А ўвогуле — чалавек дзіўнае, неадольнае прыцягальнасці, наш Беларусін у польскай сталіцы.

Словам, па-руску кажучы, “человек неотразимый”. Такім ласне памятаем яго з першых нашых знаёмстваў — гадоў за дваццаць таму на вуліцы Тамка ў Варшаве і на вуліцы Чарвякова ў Мінску. Гаманілася нам даволі свабодна, раскавана, а як на першыя сустрэчы дык і вельмі шчыра, што называецца “без обиняков”. Пэўна і тэма — забранага краю трывучасць — ад пачатку прадвызначыла тую непадробленую, спавядальную атмасферу, якая скрозь спрыяе ўзаемнаму таварышаванню суродзічаў з процілеглых кропак Усходу – Захаду.

Наш варшаўскі сябар — чалавек выразна рацыяналістычнага складу, дакладнага лагічнага, стала і напружана засяроджанага над Справай, якой упарта і плённа слугуе. Пра характар і плён гэтага слугавання — Туронкавы сямідзесяцігадовы жыццяпіс, багатая бібліяграфія. “Па плёнах пазнаеце іх...” — назва адной з яго публікацый. Вельмі сімвалічная і, мяркую, не менш адэкватная для цэласнага ўспрымання творчага аблічча юбіляра, аўтара многіх кніг і артыкулаў па беларускай гісторыі і культуры.

Колькі ж нашага брата (без лірыкі нельга, аднак...) пераступала гасцінны парог светлае аднапакаёўкі на пагорыстай варшаўскай вуліцы. Як жа даляглядна хораша з дванаццатага паверха Туронкавага жытла глядзіцца неабсяжная панарама польскае сталіцы. І як смачна і востра гамоніць і мроіцца там гасцяванцам з гаспадаром пра Беларусь і Беларушчыну — пра тую ўпартую Краіну, што скрозь не хоча паміраць. Адрас варшаўскага Беларуса... Адраджэнне беларускае ведае нямала падобных адрасоў — у адной асобе, пад адным дахам: нашыя і гісторыя, і культура, і навука, і універсітэт, і энцыклапедыя, нашая царква, словам, “нашае ўсё” — з чаго наталяемся, падмацоўваем аслабелыя сілы, чэрпаем веру і надзею ў глухую пару безнадзейшчыны. Кватэра Браніслава Эпімах-Шыпілы ў Пецярбургу, пакойчык Івана Луцкевіча на віленскай Пагулянцы, “лясная хатка” Зоські Верас у ваколіцах Вільні, маскоўскі адрас Мікалая Улашчыка... Цяпер вось — варшаўская Тамка...

“Голас душы” — беларускі малітоўнік, падараваны нам Туронкам у першыя сустрэчы-развітанні. Цяпер гэтая кніжачка, сярод іншых беларускіх друкаў, павандравала далей, ажно ў Сібір, да іркуцкіх беларусаў. Магчыма, і Алесь Рудакоў, малады і порсткі зямляча з Іркуцка, калісь таксама завітае на Юркаў парог. Крэўныя галасы ў бязмежжы пазнаюцца і яднаюцца.

Аляксей Каўка** (Масква), **Адам Мальдзіс

IN MEMORIAM

НАДЗЕЯ БІТЭЛЬ-ДАБЖЫНСКАЯ

У Гданьску, 3 лютага, на 79 годзе жыцця памерла доктар эндакрыналогіі і педыятрыі Надзея Бітэль-Дабжынская, пра якую падрабязна гаварылася ў перадапошнім нумары бюлетэня. З гэтай цудоўнай жанчынай давялося мне пазнаёміцца ў пачатку 90-х гадоў. Прычынай знаёмства сталі сямейныя хваробы. Адзін тутэйшы аўтарытэт па медыцыне накіраваў мяне да яе. З той пары праблемы са здароўем, асабліва маіх дочак, вырашала Надзея Бітэль-Дабжынская. Аказалася, што пацыенты таксама сталі ёй блізкімі. Магла яна з намі пагутарыць па-свойму, г. зн. па-беларуску. Праўду кажучы, упершыню я сустрэла доктара, які знайшоў час на прыватныя размовы з пацыентамі. Пасля візіты сталі таксама прыватнымі, а пані доктар званіла, каб запрасіць на абед, проста пагаварыць. Маім дочкам заўсёды паўтарала: “Каб быць доктарам, трэба любіць людзей, той, хто не любіць людзей, не павінен быць доктарам”.

Надзея Бітэль-Дабжынская (другая злева) на сустрэчы з землякамі ў Гданьску (1998)

Расказвала нам, як здзяйсняліся яе дзіцячыя мары стаць лекарам. А гэта было не так проста, хаця Надзея Бітэль-Дабжынская паходзіла з багатай памешчыцкай сям’і. Яе маці, з сям’і Льва Талстога, перад Першай сусветнай вайной закончыла Пецярбургскую кансерваторыю. Бацька, Дабжынскі, закончыў агратэхнічнае і мастацкае аддзяленні. Мелі яны маёнтак за Ашмянамі. У Першую сусветную вайну падаліся ў бежанства ў Херсонскую губерню, дзе 6 лістапада 1919 г. у маёнтку Раёк, недалёка ад Адэсы, нарадзілася ў іх дачка Надзея. З бежанства не вярнуўся бацька. Маці з сынам Львом (будучым мастаком) і дачкой у 1924 г. перабраліся ў родныя мясціны. Спярша гаспадарылі ў Пярловай Горцы, каля Крэва, пасля ў Лошы каля Астраўца. У 1928–1936 гг. вучылася ў гімназіі ў Ашмянах, а пасля — на медыцынскім факультэце універсітэта Стэфана Баторыя ў Вільні. Яе медычную адукацыю перапыніла Другая сусветная вайна, а дакладней, ліквідацыя універсітэта літоўскімі ўладамі ў снежні 1939 г. Студэнты атрымалі магчымасць вучыцца далей у літоўскім універсітэце імя Вітаўта Вялікага ў Коўне. Як успамінала пані доктар, пасля кароткага перапынку вырашыла паехаць у Коўна, каб закончыць адукацыю. Найгорш было з літоўскай мовай, але экзаменатары неяк ласкава глядзелі на віленскіх студэнтаў. У той жа

час маці была вывезена ў Казахстан, хаця, як толькі ўвайшлі саветы, яна сабрала сялян, каб увесь маёнтак падзялілі паміж сабой.

Калі Надзея, свежаспечаная лекарка, вярнулася ў маёнтак Лоша ў 1942 г. пасля вучобы, сяляне прывіталі яе як землеўладальніцу вельмі ветліва: хлебам, соллю і самагонкай. Хацелі ёй аддаць кароў, свіней з двара, каб толькі "пані" засталася ў маёнтку. Аднак Надзея вырашыла працаваць у адпаведнасці са сваёй прафесіяй. Атрымала пасаду лекара ў Крэве. Сарганізавала шпіталь. Сяляне зрабілі ложкі з дошак, жанчыны далі кужаль на пасцель. Сама пані доктар жыла ў былой кватэры нейкага яўрэйскага лекара, дзе было шмат медыцынскай літаратуры, дзякуючы якой самастойна паглыбляла веды. Аднак калі ў 1944 г. усталявалася савецкая ўлада, старшыня мясцовага сельсавета вырашыў ліквідаваць прыватны шпіталь. Акушэрка, якая дапамагала Надзеі, папярэдзіла яе, каб уцякала, бо яе, як і маці, вывезуць. Надзея вырашыла ўцячы ў Польшчу.

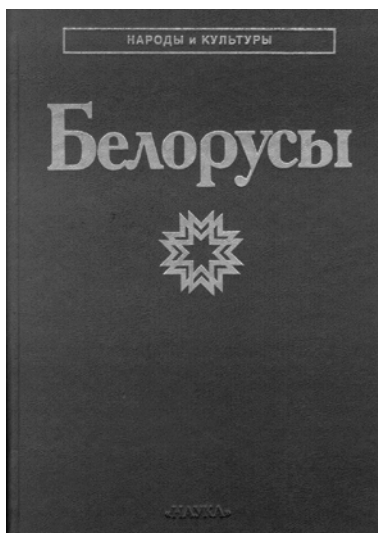
Затрымалася ў Гданьску, дзе якраз арганізоўвалася Медыцынская акадэмія і патрэбны былі кадры. Хаця ўлады неахвотна ставіліся да літоўскага лекарскага дыплома, але прынялі яшчэ раз зкзамены і ўладкавалі на работу ў акадэмію. I ўсё сваё жыццё прысвяціла яна медыцыне. Амаль да апошняга дня прымала хворых у сваім доме па вуліцы Каперніка ў Гданьску. Людзі прыязджалі з розных мясцін Паморскага ваяводства. Гэта яна стварыла гданьскую школу дзіцячай эндакрыналогіі. У 1949 г. абараніла доктарскую дысертацыю. У лячэнні часта прымяняла народныя метады: зёлкі, замовы. Гэтай альтэрнатыўнай медыцыне навучылася яшчэ ў дзіцячыя гады, ад "ведзьмы" Агрыпіхі, у Пярловай Горцы. Часта, ведаючы сакрэты натуры, ратавала людзям жыццё ці аблягчала хваробу. Расказвала, як здзівіла дактароў у акадэміі, загаворваючы рожу. Пра свае прыгоды з медыцынай расказала ў кніжцы "Як ведзьма Агрыпіха знахарству мяне вучыла", напісанай ў 1967-м, а выдадзенай у 1991 г. Кніжка настолькі блізкая беларускай магіі, што ажно просіцца, каб перавыдаць яе на беларускай мове. Выдаўцоў у Гданьску, на жаль, не зацікавілі ўспаміны пані доктара "Нашы вучэбнікі і мы", а яна так іх хацела выдаць перад смерцю! Частку ўспамінаў перадала яна мне, і я паспрабавала публікаваць іх у "Czasopisie". Там праляжалі больш года і ад студзеня г. г. пачалі друкавацца ва ўрыўках пад назвай "Успаміны свінапаскі". Пані доктар пісала яшчэ вершы, асабліва калі яе сыны, а мела іх трох, былі малыя. Напісала таксама 69 навуковых прац па педыятрыі і эндакрыналогіі.

Лена Глагоўская *(Гданьск, Польшча)*

• • •

Стараннем камітэта МАБ 18 красавіка ў лашанскім касцёле была адпраўлена імша памяці Надзеі Бітэль-Дабжынскай. На ёй прысутнічаў першы сакратар Пасольства Польшчы ў Беларусі Пётр Гарнцарэк. З мясцовымі ўладамі былі абмеркаваны захады па вяртанню мастацкай спадчыны Льва Дабжынскага і арганізацыі выстаўкі "Шматэтнічнае мастацтва Астравеччыны".

БЕЛОРУСЫ / ОТВ. РЕД. В. К. БОНДАРЧИК, Р. А. ГРИГОРЬЕВА, М. Ф. ПИЛИПЕНКО. М., 1998. 503 с.

У 1998 г. у Маскве ў серыі "Народы і культуры" выйшла кніга "Беларусы". Яна падрыхтавана калектывам аўтараў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы НАН Беларусі і выдадзена пры садзейнічанні расійскіх вучоных. Дзякуючы супрацоўніцтву па лініі МАБ мы атрымалі мажлівасць пазнаёміцца з гэтай манаграфіяй, дзе змешчаны звесткі аб этнадэмаграфічных працэсах у Беларусі, рассяленні і колькасці беларусаў у іншых краінах свету, разглядаюцца праблемы узнікнення беларусаў, іх культура і быт. Аўтары, якія прынялі ўдзел у падрыхтоўцы калектыўнай манаграфіі, імкнуліся даць рускаму чытачу поўную карціну жыццядзейнасці беларусаў.

Кніга складаецца з чатырох частак. У першай гаворыцца пра колькасць і рассяленне беларусаў у Рэспубліцы Беларусь, дэмаграфічныя працэсы, антрапалогію і мову, пра беларускую дыяспару. Так, у артыкуле В. Бандарчыка "Колькасць і рассяленне беларусаў у Рэспубліцы Беларусь" сцвярджаецца, што, па дадзеных перапісу насельніцтва 1989 г., колькасць беларусаў на тэрыторыі СССР складала больш за дзесяць мільёнаў чалавек, з іх амаль восем мільёнаў — жыхары Беларусі. На тэрыторыі Беларусі пражываюць таксама прадстаўнікі больш ста іншых народаў. Этнічная сітуацыя і кампактнасць пражывання беларусаў у розных абласцях рэспублікі абумоўлена гістарычнымі абставінамі, суседствам з іншымі дзяржавамі. Таму ў Віцебскай, Магілёўскай і Гомельскай абласцях засяроджана большасць рускага насельніцтва, у Гродзенскай і Брэсцкай — палякаў, у Гомельскай і Брэсцкай — украінцаў і г. д. На колькасць і рассяленне беларусаў уплывалі дэмаграфічныя працэсы, аб якіх гаворыцца ў артыкуле Г. Каспяровіч. А ў артыкуле В. Бандарчыка "Этнамоўныя працэсы" разглядаецца станаўленне беларускай мовы як дзяржаўнай у ВКЛ (XIII–XVI стст.), паступовае яе выцясненне польскай мовай у XVI ст., а з другой паловы XIX ст. — рускай. Але, нягледзячы на жорсткасць самадзяржаўя

у адносінах да беларускай мовы, раслі нацыянальная самасвядомасць беларускага народа, нацыянальна-вызваленчы рух, складваліся ўмовы для станаўлення новай літаратурнай мовы. Артыкул С. Мацюніна прысвечаны беларусам, якія сёння жывуць за межамі Беларусі: у краінах СНД, Польшчы, Чэхіі, ЗША, Канадзе, Аўстраліі і інш. У эміграцыйным руху беларусаў аўтар вылучае некалькі этапаў. Значны выезд беларусаў за межы краіны быў абумоўлены паражэннем паўстання пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага. Затым дзейнічалі эканамічныя абставіны: беззямелле, адсутнасць працы. Трэцяя хваля абумоўлена Першай сусветнай і грамадзянскай войнамі, падзелам Беларусі на дзве часткі. З Заходняй Беларусі таксама выязджалі яе жыхары — і па палітычных, і па эканамічных прычынах. Пяты, вельмі значны паток беларусаў за рубеж звязаны з падзеямі Другой сусветнай вайны, шосты — з абменам насельніцтвам з Польшчай і г. д. Дакладна вызначыць колькасць беларусаў, якія сёння пражываюць за межамі Беларусі, не ўяўляецца магчымым. Вялікая ўвага надаецца аўтарамі матэрыялам па культуры і быту беларусаў.

У другой частцы разглядаюцца земляробчая і промыславая культура беларусаў, тыпы іх паселішчаў, жыллё — сельскае і гарадское, архітэктура, беларускае адзенне, традыцыйныя стравы, іншыя рэгіянальныя асаблівасці. Так, у артыкуле А. Лакоткі “Архітэктура”, гаворыцца аб тым, што побач з традыцыйным народным жыллём у Беларусі гістарычна развівалася і манументальная архітэктура. Ужо ў IX–XII стст. на тэрыторыі сучаснай Беларусі ўзнікалі гарады, дзе будаваліся храмы і палацы, якія з’яўляюцца помнікамі культуры.

Трэцяя частка прысвечана традыцыям беларусаў, іх сямейным адносінам, выхаванню дзяцей, быту сельскіх жыхароў і гараджан. У артыкуле Т. Кухаронак “Сямейныя абрады” ідзе гаворка пра народзіны, вяселле, пахавальна-памінальныя звычаі і абрады, провады ў армію, наваселле, выкарыстанне традыцый у сучасных сямейных урачыстасцях. Артыкул Л. Мінько “Каляндарныя святы” прысвечаны святам і абрадам, звязаным з земляробчай працай. Аўтар традыцыйна дзеліць іх на зімовыя, вясновыя, летнія і восеньскія.

У чацвёртай частцы гаворыцца пра народную творчасць беларусаў: іх фальклор, народную харэаграфію, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. У артыкуле В. Бялавінай “Прафесійная культура” разглядаюцца мастацкая літаратура — ад Скарыны да Коласа, Купалы і Караткевіча; тэатр — ад скамарохаў да шматлікіх сучасных тэатральных калектываў, а таксама балет, музыка, кіно, выяўленчае мастацтва, скульптура — іх узнікненне, станаўленне і развіццё.

Рускамоўнаму (а праз рускую мову — і зарубежнаму) чытачу ўпершыню дадзена магчымасць карыстацца фундаментальным даследаваннем жыцця, творчасці, быту і культуры беларусаў, напісаным на сучасным узроўні, з выкарыстаннем сучасных напрацовак беларускага народазнаўства. Да гэтага трэба дадаць, што кніга старанна выдадзена, забяспечана неабходным апаратам. Яе ўпрыгожваюць каляровыя і чорна-белыя фатаграфіі.

Валянціна Грышкевіч*, супрацоўніца Цэнтра імя Ф. Скарыны*

ЯЎХІМ КІПЕЛЬ. ЭПІЗОДЫ / ПАД РЭД. ІЛОНЫ УРБАНОВІЧ І ЗЬМІЦЕРА САЎКІ. НЬЮ-ЁРК, 1998. 305 с.

Агульнавядома, што на працягу XX ст. прыкметны ўклад у развіццё айчыннай культуры ўнеслі прадстаўнікі беларускай дыяспары, якія выдавалі кнігі, газеты, часопісы, засноўвалі школы, арганізоўвалі разнастайныя вечарыны, імпрэзы, выстаўкі, і да т. п. Адным з асноўных напрамкаў культурнай работы беларускіх суполак у блізкім і далёкім замежжы можна лічыць менавіта іх выдавецкую дзейнасць.

І вось нядаўна агульная (дарэчы, ужо даволі вялікая!) скарбонка беларускамоўных выданняў у ЗША папоўнілася яшчэ адной цікавай кнігай, аўтарам якой з'яўляецца вядомы беларускі грамадска-палітычны дзеяч першай паловы XX ст., педагог, навуковец-прыродазнавец Яўхім Яўсеевіч Кіпель.

Кніга ўяўляе сабой, па сутнасці, успаміны аўтара пра гады яго дзяцінства і маладосці, пра грамадска-культурную дзейнасць ў Беларусі ў 1920–1930-я гг. і на эміграцыі ў наступныя дзесяцігоддзі. Ужо зыходзячы з назвы, кнігу можна назваць своеасаблівым "зборнікам эпізодаў" з жыццёвага і творчага шляху Яўхіма Кіпеля, бацькі яшчэ аднаго вядомага беларусіста "за акіянам" — Вітаўта Кіпеля. Гэтыя ўспаміны пісаліся аўтарам на працягу прыблізна пяці гадоў і былі закончаны фактычна перад самай яго смерцю. Асобныя раздзелы кнігі друкаваліся ў другой палове 1960-х гг. у розных перыядычных выданнях (найперш у часопісе "Беларуская моладзь").

У прадмове рэдактараў кнігі адзначаецца, што ў 1920-я гг. Яўхім Кіпель найбольш ярка праявіў свае здольнасці і талент у дзвюх асноўных галінах нацыянальнай дзейнасці, якія бальшавікі да пэўнага часу аддалі пад кантроль "нацыянал-дэмакратаў", — у навуцы і асвеце.

Са зместу кнігі даволі яскрава вымалёўваецца вобраз смелага, мужнага змагара за адраджэнне Бацькаўшчыны, шчырага патрыёта, выдатнага беларускага асветніка, навукоўца і настаўніка. Каб лепш гэта ўсвядоміць, неабходна спыніцца на асноўных вехах біяграфіі аўтара, яго асабістых меркаваннях, ацэнках розных з'яў грамадска-палітычнага і культурнага жыцця Беларусі.

Нарадзіўшыся на мяжы стагоддзяў, Яўхім Кіпель у пачатку XX ст. прымаў удзел у рэвалюцыйных падзеях, служыў у царскай арміі, быў чырвонаармейцам. Затым ён скончыў курсы беларусазнаўства, працаваў выхавацелем у дзіцячым доме, выкладаў у сярэдніх школах грамадазнаўства, беларускую мову, прырода-

знаўчыя навукі, супрацоўнічаў з беларускімі часопісамі. Паколькі ўсе вучэбныя прадметы малады настаўнік выкладаў выключна па-беларуску, яму неаднойчы прыходзілася пераадольваць неразуменне і перашкоды з боку мясцовага кіраўніцтва. Я. Кіпель разам са сваімі калегамі падрыхтаваў беларускамоўныя падручнікі “Жывёлы” і “Расліны”, якія неўзабаве былі забаронены як “нацдэмаўскія”.

На працягу 1920-х гг. Яўхім Кіпель быў членам Навукова-тэрміналагічнай камісіі пры Наркамасвеце БССР, выконваў абавязкі сакратара аддзела прыроды і народнай гаспадаркі Інстытута беларускай культуры, працаваў у Беларускай акадэміі навук (БАН). У пачатку 1928 г. ён паступіў у аспірантуру БДУ, але неўзабаве быў выключаны з яе “за неадпаведнасць сваёй навуковай дзейнасці марксісцкай ідэалогіі”. У 1930 г. арыштаваны па справе т. зв. “Саюза вызвалення Беларусі”, а ў наступным годзе адпраўлены ў ссылку. У першыя пасляваенныя гады жыў у Германіі, дзе падрыхтаваў да друку кнігу ўспамінаў пра жыццё ў савецкіх канцлагерах “З іхняга раю”, а таксама брашуру “Што такое нацыя і нацыянальнасць”. З 1950 г. да канца свайго жыцця жыў і працаваў у ЗША.

Я. Кіпель у сваёй кнізе падкрэслівае, што абвяшчэнне спачатку Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР), а пазней і Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (БССР) паспрыяла ўмацаванню нацыянальнай свядомасці сярод часткі беларускага насельніцтва, дапамагло актывізаваць дзейнасць мясцовых нацыянальна-культурных сіл. Адзначаецца, што акт абвяшчэння незалежнасці Беларусі для многіх свядомых беларусаў быў своеасаблівым сігналам да нацыянальнага згуртавання, кансалідацыі.

Аўтар “Эпізодаў” выказвае крыху незвычайную для айчыннай гістарыяграфіі думку аб тым, што вырашальным фактарам для крутога пераходу ў 1923–1924 гг. тагачаснага ўрада да палітыкі беларусізацыі паслужыў “штуршок” з Еўропы, а таксама ўнутраныя нацыянальныя дзеянні.

Яўхім Кіпель слушна лічыць, што цэнтральнае месца ў беларускай нацыянальна-культурнай справе 1920-х гг. займала адукацыя, якой у тагачасны перыяд надавалася выключнае значэнне. У кнізе расказваецца пра арганізацыю і дзейнасць на Беларусі ў пачатку 20-х гг. клуба беларускай моладзі “Беларуская хатка”, актыўным удзельнікам якога быў і сам Яўхім Кіпель.

Аўтар кнігі таксама распавядае пра сваё знаёмства і сустрэчы з Янкам Купалам, Андрэем Александровічам, Язэпам Лёсікам, Вацлавам Ластоўскім, Уладзімірам Жылкам і іншымі вядомымі дзеячамі беларускай культуры і нацыянальна-вызваленчага руху. Так, Я. Кіпель падкрэслівае цвёрдую перакананасць Вацлава Ластоўскага ў тым, што толькі праз адукацыю мы выхаваем нацыянальна свядомае грамадства, а мова і гісторыя ў гэтай пачэснай справе заўсёды з’яўляюцца галоўнымі фактарамі.

Аўтар “Эпізодаў” даволі падрабязна апісвае арганізацыю і дзейнасць Беларускага дзяржаўнага універсітэта (БДУ), якому ён аддаў сем з паловай гадоў свайго жыцця — пяць гадоў вучобы на прыродазнаўчым аддзяленні педагагічнага факультэта і два з паловай гады ў аспірантуры. Шмат цікавых фактаў знай-

дзе чытач пра асаблівасці навучальнага працэсу ў БДУ, пра выкладчыцкі склад, пра адметныя рысы тагачаснага студэнцкага жыцця.

Пасля выключэння з БДУ пачаўся, бадай, самы цяжкі і жудасны перыяд у жыцці вучонага: ён каля дзесяці гадоў правёў у розных савецкіх турмах і канцэнтрацыйных лагерах сумнавядомага ГУЛАГа. Нягледзячы на найскладанейшыя ўмовы лагернага жыцця, мужны беларускі патрыёт фізічна і духоўна не зламаўся, з годнасцю перанёс усе пакуты і выпрабаванні, прайшоў, так бы мовіць, усе "кругі пекла". І толькі праз дваццаць гадоў (у чэрвені 1988 г.), пасля смерці Я. Кіпеля, савецкая ўлада прызнала, нарэшце, яго поўнасцю невінаватым.

Яўхім Кіпель выказвае слушную думку аб тым, што дасягнуць уласнага дабрабыту і стварыць маральна-духоўныя каштоўнасці беларусы змогуць толькі тады, калі яны будуць мець сваю вольную, незалежную Беларускую дзяржаву. Ён лічыў адным з найбольш важных дасягненняў паваеннай хвалі беларускай эміграцыі тое, што яе прадстаўнікі ўсё ж здолелі заявіць аб беларускай прысутнасці ў краінах вольнага свету (найперш у Злучаных Штатах Амерыкі).

У дадзеную кнігу ўключаны таксама каштоўныя ўспаміны жонкі Яўхіма Кіпеля — Марыі — пад назвай "Пасьля арышту мужа…".

Увогуле ж, дадзеную кнігу ўспамінаў можна лічыць вельмі важнай крыніцай па гісторыі Беларусі першай паловы XIX ст., бо яна заснавана на рэальных гістарычных фактах, падзеях, якія "прайшлі" праз свядомасць аўтара і сталі своеасаблівымі складнікамі яго унікальнага жыццёвага вопыту. Кніга, безумоўна, у чымсьці мае і павучальны характар (што можна вытлумачыць прафесійнай выкладчыцкай дзейнасцю аўтара), прымушае задумацца над трагічнымі ўрокамі мінулага, праблемай асабістай адказнасці за лёс свайго роднага кутка і ўсёй нашай шматпакутнай Бацькаўшчыны-Беларусі.

__Эдуард Дубянецкі__, кандыдат гістарычных навук

ВІНШУЕМ ЮБІЛЯРАЎ

ТРЫМАЙМАСЯ РАЗАМ!

Майму дарагому, найбліжэйшаму сябру, доктару філасофскіх навук *Уладзіміру Конану* — ***65***. Дай, Божа, здароўя, спакою, таленту, плёну сапраўднаму рыцару Беларусі, нястомнаму і нязломнаму, які не толькі на рэдкасць глыбокім навуковым досведам, але самым надзвычайна светлым адчуваннем жыцця ўзвышае і натхняе ўсіх, хто мае шчасце знаёмства з ім.

Хачу яшчэ прыгадаць, што Уладзімір Конан з'яўляецца аўтарам, рэдактарам і ўкладальнікам шматлікіх кніг па філасофіі, гісторыі культуры. Ён жа ўзначальвае нацыянальную супольнасць беларусістаў. Ён жа… Ды ўсяго тут не пералічыш.

Любоў Уладыкоўская-Канаплянік

НАДРУКАВАНА ПРА КАНТАКТЫ Ў БЕЛАРУСІ І Ў СВЕЦЕ

У падрыхтоўцы бібліяграфіі ўдзельнічалі:

***Моніка Банькоўскі-Цюліг** (Швейцарыя), **Герман Бідэр** (Аўстрыя), **Станіслаў Валодзька** (Латвія), **Юрась Вашкевіч** (Польшча), **Мікола Ількевіч** (Расія), **Леакадзія Мілаш** (Літва), **Адам Мальдзіс**, **Таццяна Махнач**, **Таццяна Пятровіч**, **Міхал Швэдзюк** (Вялікабрытанія), **Сакрат Яновіч** (Польшча).*

Перавага пры складанні бібліяграфіі аддаецца кніжным і часопісным публікацыям. З публікацыямі пра ўзаемасувязі, змешчанымі ў газетах, можна пазнаёміцца ў Банку інфармацыі Цэнтра імя Ф. Скарыны.

БЕЛАРУСЬ • Агульныя пытанні

Акулаў І. М., Парукаў А. А. Запазычанні ў сінанімічных радах беларускай мовы // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 88–91.

Анічэнка У. В. Нацыянальная і інтэрнацыянальная тэрміналогія беларускай мовы // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 11–14.

Баршчэўскі Лявон. Літаратура ў гуманітарным ліцэі: Праграма // Род. слова. 1999. № 2. С. 122–131.

Бубен С. С. Усеагульная дэкларацыя правоў чалавека і абарона правоў дзяцей у Беларусі: рэчаіснасць, перспектывы // Сацыяльна-педагагічная работа. 1999. № 1. С. 45–51.

Булыка А. М. Моўныя кантакты перыяду фарміравання і развіцця беларускай народнасці // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 441–447.

Васюк Г. В., Кручковский Т. Т. Древнейшие цивилизации Латинской Америки: Учеб. пособие по курсу “История Лат. Америки” для студентов специальности Г0501 — “История”. Гродно, 1998.

Вертинская Т. С. Понятие регион в системе международных экономических отношений // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 315–322.

Волкава Таццяна. Другая сусветная вайна: (пісьмовы залік) XI клас // Бел. гіст. часоп. 1999. № 1. С. 110–114.

Восточнославянское единство в прошлом, настоящем и будущем: Материалы Междунар. молодеж. науч. конф. / Редкол.: Коваль В. И. Гомель, 1998.

Галаўнёў А. І. Інтэграцыя Беларусі ў еўрапейскае і сусветнае супольніцтва і праблема самабытнасці беларускага народа // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 69–70.

Ганецкая І. У. Беларуская культура XI–XIII стст. у агульнаеўрапейскім кантэксце // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 366–369.

Гапоненка І. А. Асваенне запазычанняў на пачатковым этапе фарміравання новай беларускай літаратурнай мовы: (пач. XX ст.) // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 92–95.

Грамыка Людміла. Апладысменты пад заслону: [Пра Міжнародны тэатральны фестываль “Белая Вежа – 98”] // Мастацтва. 1999. № 2. С. 4–9.

Дадзіёмава Вольга. XVIII стагоддзе. Замежныя музыканты ў Беларусі: Некалькі музычна-гістарычных партрэтаў // Мастацтва. 1999. № 2. С. 32–33.

Данилов А. В поисках нового будущего: [Пра глабалізацыю і змены ў сусветнай супольнасці] // Бел. думка. 1999. № 3. С. 60–68.

Данилов А. Н. Процесс глобализации в современном обществе // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 135–142.

Евменов Л. Ф. Международная идеология: права человека — истоки и сущность // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 496–497.

Еўропа – Беларусь: Як захаваць прыродную спадчыну: Ад агульнай стратэгіі і перспектывы да канкрэтных дзеянняў // Белавеж. пушча. 1999. № 2. С. 4–5.

Жураўлёва С. І. Лексіка заходнееўрапейскага паходжання ў “Траянскай гісторыі” // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 204–206.

Кабашнікаў К. П. Беларускі фальклор у міжславянскіх сувязях // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 430–434.

Калядзінскі Л. У. Усходнеславянскія традыцыі і заходнееўрапейскія навацыі ў матэрыяльнай культуры гарадоў Беларусі IX–XVII стст. // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 373–375.

Кирвель Чеслав. Капитализация восточнославянских стран: утопический выбор или реальная перспектива? // Бел. думка. 1999. № 2. С. 26–43.

Кириенко В. В. Беларусь: выбор пути развития на оси "Восток-Запад" // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 3–7.

Коклюхин В. В., Крюков Д. В., Шикун А. И. Этнонациональные процессы в приграничных регионах Беларуси // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 75–80.

Конышева А. В. Обучение переводу студентов технических специальностей // Адукацыя і выхаванне. 1999. № 3–4. С. 45–49.

Королевич С. А. История общевосточнославянского языка. Брест, 1998.

Крук I. I. Славянская міфапаэтычная мадэль свету: бінарная апазіцыя правае/левае // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 203–208.

Кудрашова Марыя. У чаканні дзіцяці: Цяжарная жанчына ў культуры народаў свету // Род. слова. 1999. № 2. С. 195–198.

Левшун Любовь. Благоверный князь Константин-Василий Острожский как "зеркало" религиозных поисков литвинов: (к вопросу о культурно-религиозной ситуации в Великом княжестве Литовском) // Вестник Белорусского Экзархата: Благоверный князь Острожский. Мн., 1998. Т. 1. С. 49–62.

Лепешко Б. О сходстве сцен на мировых подмостках // Бел. думка. 1999. № 3. С. 69–74.

Мархель У. I. Праблемы вяртання іншамоўнай спадчыны // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 477–481.

Матрунчык Таццяна. Падрыхтоўка і выданне Астрожскай Біблії і праблемы перакладу Свяшчэннага Пісання на беларускую мову // Вестник Белорусского Экзархата: Благоверный князь Острожский. Мн., 1998. Т. 1. С. 109–114.

Мечковская Н. Б. Типология графико-орфографических реформ в истории славянской письменности: фонетико-фонологические социосемиотические аспекты. Минск, 1998.

Міклашэвіч А. А. Кароткі руска-беларуска-англійскі слоўнік машынабудаўнічага профілю // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 58–60.

Настольная книга преподавателя иностранного языка: Справ. пособие. Минск, 1998.

Нестандартные формы организации урока иностранного языка: Материалы науч.-практ. конф. учителей гг. Полоцка, Новополоцка, Боровухи (март 1998) / Редкол.: Конышева А. А. и др. Новополоцк, 1998.

Побаль Л. Д. Славянскі свет і старажытная гісторыя народаў Еўропы: (па археалагічных крыніцах Беларусі) // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 365–366.

Правы мяншыняў = Rights of minorities = Права меньшинств: Даведнік для арганізацыяў нацыянальных меншасцяў Беларусі. Мн., 1998.

Решетников С. В. Распад СССР и национально-государственная политика Республики Беларусь // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 533–541.

Рылюк Г. Я., Басик С. Н. В мире географических названий южных материков: Пособие для преподавателей и студентов геогр. специальностей. Минск, 1998.

Снапкоўскі У. Е. Геапалітычнае становішча Беларусі: мінулае і сучаснае // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 361–362.

Станкевіч А. А. Правапіс іншамоўных слоў // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 76–80.

Стасевіч М. П. Нацыянальныя меншасці Гродзеншчыны на сучасным этапе: (інфармацыйна-статыстычны агляд) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 273–276.

Сяргеева Г. Р. Сучасная нацыянальная дыяспара: стан і праблемы ўзаемадзеяння // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 362–364.

Хиджаз Раухи Мохаммад Абдул Хак. Динамика палестино-израильского конфликта и пути его регулирования: Автореф. дисс…канд. социол. наук. Минск, 1998.

Цвірка К. А. Шматмоўная літаратура Беларусі XIX ст. // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 552–556.

Цітавец А. А. Праблема метадалогіі этнічна-рэлігійных адносін // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе ХХ стагоддзя. Мн., 1998. С. 84–86.

Шадурскі Віктар. Супрацоўніцтва Рэспублікі Беларусь з еўрапейскімі краінамі ў галіне культуры // Бел. гіст. часоп. 1999. № 1. С. 45–57.

Шадыра В. І. Вялікае перасяленне народаў і этнакультурныя працэсы на поўначы Беларусі // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе ХХ стагоддзя. Мн., 1998. С. 375–378.

Янчук В. А. IV Международная конференция по социальным репрезентациям // Адукацыя і выхаванне. 1999. № 3–4. С. 93.

Ярмалінская В. Таямнічае прыцягненне "Белай Вежы": [Пра Міжнародны тэатральны фестываль у Брэсце] // Бел. думка. 1999. № 3. С. 144–148.

Яскевіч Алена. Іконы Еўфрасінні: Чанстахоўскі і Эфескі абразы Божай Маці // Беларусь. 1999. № 3. С. 30–32.

• Беларусь – Аўстрыя

Ізворска-Елізар'ева Маргарыта. ХХ стагоддзе, міф і "Чарадзейная флейта" Моцарта / Пер. з рус. // Мастацтва. 1999. № 2. С. 34–36.

Радзівонаў Віталь. Пад сузор'ем Моцарта: [Пра юнага кампазітара Дзінару Мазітаву] // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 64–66.

• Беларусь – Балгарыя

Костадинова Ж. Ванга / Пер. с болг. Л. И. Хомутовой. Минск, 1998.

• Беларусь – Ватыкан

20-годдзе Пантыфікату Яна Паўла ІІ — падзея стагоддзя / Пер. Крыстыны Лялько // Наша вера. 1998. № 3. С. 36–37.

• Беларусь – Вялікабрытанія

Бурлыка І. Р. Across the english-speaking world = Сустрэчы з англамоўным светам: Навуч. дапам. для студэнтаў спецыяльнасці Г0201 — "Бел. мова і літ." Гродна, 1998.

Головачёв В. В. Номинативный аспект семантики адъективных компаративных фразеологизмов современного английского языка // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 202–204.

Кабашева Е. В. Виды деловых писем: Практикум по англ. яз. для студентов 3–4-х курсов заоч. формы обучения специальности "Коммерч. деятельность". Гомель, 1998.

Клинова С. А., Сержанина Н. В., Шинкарева О. А. Лексико-грамматические тесты: Англ. яз. как вторая специальность, нач. курс. Минск, 1998.

Краснобай Ю. А., Потэс Л. С. Экономические популярные тексты на английском языке для внеаудиторного чтения: Для студентов специальности "Экономика и упр. пр-вом". Минск, 1998.

Лазаревич Н. Н. Test Yourself in Grammar. Минск, 1998.

Малюковіч Святлана. "Гармоніяй гукаў хачу я упіцца…": Лірыка паэтаў Англіі XIX ст. // Род. слова. 1999. № 2. С. 66–76.

Маслыка Я. А. Англійская мова. IV клас: Метадычныя рэкамендацыі // Нар. асвета. 1999. № 2. С. 92–98.

Новик Н. А., Шавель Н. И., Шелягова Т. Г. Методическое пособие по развитию навыков устной речи на английском языке = Methodological Work-Book English Conversation: Для аспирантов, соискателей и науч. работников: В 2 ч. Минск, 1998.

Паркинсон С. Н. Законы Паркинсона: Сб / Пер. с англ. Минск, 1998.

Сидоренко Г. И., Клыс И. А. Shot stories to read and discuss = Короткие рассказы для чтения и обсуждения. Минск, 1998.

Фромм Э. Бегство от свободы; Человек для себя / Пер. с англ. Д. Дудинского. Минск, 1998.

Ходжсон Д. Переговоры на равных / Пер. с англ. З. Я. Красневской. Минск, 1998.

Циглер Е. М. О видах литературных заимствований в романе Энтони Берджесса "Убийство в Детфорде". Минск, 1998.

Циглер Е. М. О заимствованиях в романе А. С. Байатт "Обладание". Минск, 1998.

Черенда А. Э. Инактивная структура современного английского языка и медиальные формы индоевропейских языков. Минск, 1998.

Черенда А. Э. Семантико-синтаксическая структура древнеанглийского предложения. Минск, 1998.

Черенда А. Э. Этапы становления и развития инактивной структуры в английском языке. Минск, 1998.

Черкас Е. М. Об особенностях функционирования субстантивных ФЕ положительной характеристики лица в тексте английской художественной прозы // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 225–228.

Шинкарева О. А. Тесты по аудированию: Англ. яз. как вторая специальность, нач. курс. Минск, 1998.

Belarussian Womens as seen through an era: Nat. rep / S. N. Burova, I. R. Chikalova, I. A. Chutkova; Trans. M. Bence, A. Cain. Minsk, 1997.

Mashenko Svetlana. British Counsil in Minsk offers internship // Minsk News. 1999. Febr. 23 – March 1.

• Беларусь – габрэі

Бунд в Беларуси, 1897–1921: Документы и материалы / Сост. Э. М. Савицкий. Минск, 1997.

Евреи: По страницам истории / Сост. С. Асиновский, Э. Иоффе. Минск, 1997.

Лившиц В. М., Немыкин В. В. Политика Российской империи в формировании отрицательного этностереотипа в отношении евреев в Беларуси // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 66–70.

Свирид А. Н. Еврейская социалистическая рабочая партия “Poalej-cjon” (Poalej-cjon правая) в Полесском воеводстве // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 168–173.

Соболевская О. А., Волков В. И. Естественное движение еврейского населения городов и местечек Гродненской губернии в 1840 году // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 80–83.

Функ Юлія. Яўрэйская дабрачыннасць на Беларусі ў XIX – пачатку XX стст. // Бел. гіст. часоп. 1999. № 1. С. 63–69.

Шепетюк В. В. Участие еврейского населения в формировании и функционировании торговых отношений на территории Полесского воеводства (1921–1939 гг.) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 162–167.

• Беларусь – Германія

Бабков А. М. Аграрная политика немецких оккупационных властей в Западной Беларуси в годы Первой мировой войны // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 96–100.

Белоцкая С. Л. Некоторые аспекты торгово-промышленной политики оккупационных властей в г. Бресте (1941–1944 гг.) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 211–220.

Бормотов В. Н. Изучение симфоний Л. ван Бетховена в дирижерском классе (на примере симфонии № 3): Учеб. пособие для студентов специальности Г120302 — “Нар. творчество”. Гродно, 1998.

Галай О. М., Кирись В. Н. Немецкий язык: Пособие для абитуриентов. Минск, 1998.

Давыдчык Алесь. Exchange і пустата: [Пра бел.-нямецкі выставачны праект] / Пер. з рус. // Мастацтва. 1999. № 2. С. 23–26.

Еленская И. Э. Документы немецко-фашистских оккупационных органов о деятельности медучреждений г. Бреста: (па материалам Госархива Брестской области) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 329–336.

Котовская С. С. Прагматический потенциал немецкого риторического вопроса. Мн., 1998.

Липкина И. Н. Проблемы и тенденции развития продолженного образования в Германии // Адукацыя і выхаванне. 1999. № 3–4. С. 60–62.

Малахова А. А. Немецкий язык: Практикум по развитию навыков говорения по теме “Деловая поездка в Германию” для студентов 2-го курса специальности “Мировая экономика и междунар. экон. отношения”. Гомель, 1998.

Микула Т. Б. Влияние фразовой позиции на длительность гласной в немецкой речи белорусов. Минск, 1998.

Немецко-русский и русско-немецкий словарь школьника. Минск, 1998.

Панасюк Х. Г.-И. Германия: Страна и люди. Минск, 1998.

Петровская Л. М., Данильченко А. В. Повышение квалификации преподавателей экономики (Академии экспорта ФРГ) // Адукацыя і выхаванне. 1999. № 3–4. С. 63–64.

Розенблат Е. С. Политика оккупационных властей по созданию органов еврейского самоуправления и регистрации населения на территории Западной Беларуси (1941–1942 гг.) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 204–211.

Стрелец М. В. Федеративная Республика Германия под властью христианско-либеральной коалиции: основные итоги. Брест, 1998.

Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному; Страх; Тотем и табу / Пер. с нем. Я. Когана, М. Вульфа. Минск, 1998.

Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости. Минск, 1998.

Шопенгауэр А. [Зб. твораў] / Пер. с нем.; Авт. вступ. ст. и примеч. И. С. Нарский. Минск, 1998.

Шопенгауэр А. Мир как воля и представление / Пер. с нем. Ю. Айхенвальда. Минск, 1998.

Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории / Пер. с нем. Н. Ф. Гарелина; Авт. коммент. Ю. П. Бубенков, А. П. Дурнов. Минск, 1998.

• Беларусь – Грэцыя

Мифы Древней Греции. Аргонавты / Авт.-сост. И. Садовщикова. Минск, 1998.

Шамякіна Таццяна. Культура класічнай Грэцыі // Род. слова. 1999. № 2. С. 164–174.

Элада. Вяртанне ў будучыню, альбо Як стаць акадэмікам: [Інтэрв'ю Галіны Багданавай з мастаком Рыгорам Сітніцай пасля яго творчай паездкі ў Грэцыю] // Першацвет. 1999. № 1. С. 40–41.

• Беларусь – Данія

Цімашок Наталля. Беларусь – Данія // Голас Радзімы. 1999. 25 лют.

• Беларусь – ЗША

Арлоў Уладзімір. Двойчы нацыяналіст: [Пра эмігранта гісторыка Льва Акіншэвіча, які жыве ў ЗША] // Навіны. 1999. 12 лют.

Нестерчук Г. В., Иванова В. М. США и американцы. Минск, 1998.

Палюшкевіч Феліцыян а. Уплыў Полацкай акадэміі на амерыканскае грамадства // Наша вера. 1998. № 3. С. 59–60.

Braha Symon. Na Zachad i Uschod: Pra bielaruskuju kulturnuju ekspansyju [разважае беларускі даследчык В. Тумаш, які жыў у ЗША] // Спадчына. 1999. № 1. С. 6–28.

• Беларусь – Італія

[Новелли Джованни]. Туринская плащаница: вопрос остается открытым // Дыялог. 1999. № 3. С. 22–25.

• Беларусь – Іарданія

Мустафа Иман Саел. Иорданский театр и современность: Учеб. материал для студентов. Минск, 1997.

• Беларусь – Кітай

Лю Мин Ся. Система образования в КНР и ее влияние на социально-экономическое развитие страны // Адукацыя і выхаванне. 1999. № 1–2. С. 70–73.

• Беларусь – курды

Дыба Кава. Курды на Блізкім і Сярэднім Усходзе // Бел. гіст. часоп. 1999. № 1. С. 31–36.

• Беларусь – Лівія

Александровіч І., Канапацкі І. У мусульманаў Лівіі: Гістарычная даведка // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 49–54.

• Беларусь – Літва

Дабрыян А. А. Пытанні этнічнай гісторыі беларуска-літоўскага памежжа ў навуковай спадчыне В. Шукевіча // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 292–295.

Зайкоўскі Эдвард. Балты цэнтральнай і ўсходняй Беларусі ў Сярэднявеччы // Спадчына. 1999. № 1. С. 61–72.

Круповес М. [Літва]. Белорусский песенный фольклор и его место в песенном репертуаре населения белорусско-литовского пограничья на территории Литвы // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы

развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 230–234.

Летапіс Віленскай беларускай гімназіі 1919–1944 / Склад. Ю. Жывіца // Спадчына. 1999. № 1. С. 29–60.

Плыгаўка Л. Беларускі лінгвістычны элемент у кантэксце інтэрферэнтных з’яў віленскага рэгіёна: (Праблематыка даследаванняў) // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 119–122.

[Скараходаў Уладзімір]. Беларуская амбасада ў Літве і культурныя стасункі: [Інтэрв’ю] / Зап. Зміцер Волкаў // Голас Радзімы. 1999. 11 лют.

• Беларусь – Польшча

Арэшка В. Сяргей Пясэцкі: [Пра польскага пісьменніка родам з Ляхавіч] // Спадчына. 1999. № 1. С. 136–138.

Белы Алесь. Загадкавы медзярыт [Мінска ў кракаўскіх зборах] // Спадчына. 1999. № 1. С. 73–78.

Бородин С. П., Кубеко С. П. Польские источники по истории Новогрудского округа и Армии Крайовой // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 319–324.

Бяспамятных М. Н., Шчалбаніна Г. М. Сацыякультурныя дэтэрмінанты нацыянальнай свядомасці палякаў на Гродзеншчыне // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 93–98.

Вабішчэвіч А. М. Вывучэнне тэмы “Заходняя Беларусь пад уладай Польшчы. Уключэнне Заходняй Беларусі ў склад БССР” на ўроках гісторыі ў школе // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 287–291.

Галубовіч Леанід. Верш як час: [Рэц. на кн.: Артымовіч Надзея. Лагодны час. Lublin, 1998] // Літ. і мастацтва. 1999. 5 сак.

Гаўрылюк Андрэй (Ольштын). Верная памяць: (Віктар Ярмалковіч — беларускі юрыст, мемуарыст, краязнаўца): [Гутарка з удавой В. Ярмалковіча, якая жыве ў Польшчы; пра гэтага дзеяча мы пісалі ў “Кантактах і дыялогах”. 1998. № 10–11] // Пагоня (Гродна). 1999. 2 сак.

Дабрынін М. А. Палякі Заходняй Беларусі: сучасны стан і перспектывы развіцця роднай мовы // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 252–255.

Датко Анджэй. Адамава Мадонна: [Пра А. Міцкевіча] // Наша вера. 1998. № 3. С. 23–24.

Дембовский Я. [Польшча]. Критический этноцентризм: (В канве размышлений Мирослава Новачика) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 12–18.

Кротаў А. М. Вобраз Польшчы і палякаў у беларускім перыядычным друку 1920–1929 гадоў: Аўтарэф. дыс. … канд. гіст. навук. Мн., 1997.

Крывашэй Д. А. Культурныя стасункі з Польшчай Саюза палякаў на Беларусі // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 278–281.

Кэмпфі А. Беларускія назвы на карце Міцкевіча / Пер. з пол. П. Гудовіча // Падарожнік. 1998. № 11. С. 21.

Ляскоўскі С. кс. [Люблін]**, Адзіночанка В.** Беларуская мова ў сучаснай каталіцкай царкве // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 181–183.

Медведев В. Ф. Формирование в Республике Беларусь системы международных экономических отношений // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 241–256.

Пануцэвіч Вацлаў. Польская мова ў XIV–XVIII стст. і каталіцкі касьцёл у Вялікім Княстве Літоўскім // Наша вера. 1998. № 3. С. 68–71.

Пясэцкі Сяргей. Начныя багі: [Успаміны] / Пер. з пол. Вацлава Арэшкі // Спадчына. 1999. № 1. С. 141–164.

Раманчук Анатоль. “Чыннае каханьне Бацькаўшчыны”: [Рэц. на кн.: Bazyli Białokozowicz. Między Wschodem a Zachodem. Z dziejów formowania się białoruskiej świadomości narodowej. Białystok, 1998] // Полымя. 1999. № 1. С. 281–287.

Русецкая В. И. Особенности этнокультурной и религиозной идентификации жителей белорусско-польского пограничья // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 159–161.

Рыбак Н. А. Спроба перыядызацыі дзейнасці Арміі Краёвай і постакаўскіх фарміраванняў на тэрыторыі Заходняй Беларусі // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 221–227.

Семянчук А. А. Асноўныя наратыўныя крыніцы па гісторыі Заходняй Беларусі XIV–XVI стст.: (Польскія хронікі і беларуска-літоўскія летапісы) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 313–319.

Сергеенкова В. В. Конституция Царства Польского 1815 г. и польско-белорусско-украинское приграничье // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 75–80.

Станек Эдвард. Шэсць праўдаў веры / Пер. Ірыны Жарнасек // Наша вера. 1998. № 3. С. 17–22.

Станкевіч Станіслаў. Беларускія элементы ў польскай рамантычнай паэзіі / Пер. Міколы Хаўстовіча // Спадчына. 1999. № 1. С. 79–135.

Тышнер Юзаф кс. Пра Духа Святога / Пер. з пол. Вольгі Касцюк // Наша вера. 1998. № 3. С. 2–6.

Чернякевич А. Н. Национальные процессы в Гродно в период советско-польской войны 1919–1920 гг. // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 119–130.

Чэслаў Сэнюх: "Я папрасіўся ў грамадзянства БНР" / Зап. [гутарку з польскім беларусістам-перакладчыкам] С. А. // Наша ніва. 1999. 15 сак.

Шалькевіч Вячаслаў. Юзаф Каліноўскі і яго "Споведзь" // Бел. гіст. часоп. 1999. № 1. С. 70–72.

Шунейка Яўген. Уваскрашоны святою Паннай: Вобраз Адама Міцкевіча ў мастацтве XIX–XX стст. // Наша вера. 1998. № 3. С. 27–32.

Эбэргардт Пётр. Дэмаграфічная сытуацыя на Беларусі: 1898–1989 / Пер. з пол. Ул. Люкевіча. Берасце, 1997.

Ярашэвіч Аляксандр. Да 200-годдзя Адама Міцкевіча: "…Табе пад апеку я ахвяраваны…" // Наша вера. 1998. № 3. С. 48–55.

Ярмоленка Э. В. Прадметна-тэматычная дыферэнцыяцыя тэрміналагічнай лексікі ў "Хроніцы" М. Стрыйкоўскага // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 147–151.

Ярмусик Э. С. Католическая церковь в этносоциальных и политических процессах в западных регионах Белоруссии (1921–1941 гг.): (на примере Белостокского воеводства) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 135–139.

Яскевіч Алена. І ўпала насенне з коласа спелага…: [Пра беларускую пісьменніцу з Беластока Міру Лукшу] // Голас Радзімы. 1999. 25 сак.

Borisow Ilja. Myśliciel i literaturoznawca: [Пра У. Спасовіча] // Głos znad Niemna. 1999. 19 lut.

Ciechocińska M. [Польшча]. Tożsamość jako kategoria dynamiczna // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 8–12.

J. D. Rok Juliusza Słowackiego // Głos znad Niemna. 1999. 12 lut.

Józefowicz W. Los prawdziwego Polaka: Być patriotą znaczy być wrogiem // Głos znad Niemna. 1999. 26 lut.

Kleszczonok Tatiana. Premiera filmu o Ogińskim w Smorgoniach // Głos znad Niemna. 1999. 5 marca.

Konspekty lekcji z literatury polskiej: [Пра Э. Ажэшка і Ф. Багушэвіча]: Klasa 8 / Oprac. Janina Szlendak // Głos znad Niemna. 1999. 19 lut.

Konspekty lekcji z literatury polskiej: Klasa 8–9: Stefan Żeromski — Siłaczka // Głos znad Niemna. 1999. 26 lut.

Konspekty lekcji z literatury polskiej: Klasa 8–9: Stefan Żeromski — Siłaczka / Oprac. Janina Szlendak // Głos znad Niemna. 1999. 5 marca.

Kowalewscy Marta i Jerzy. Propozycja rocznego kursu przygotowawczego do studiów w Polsce (II) // Słowo ojczyste. 1998. Nr. 7. Grudz. S. 23–26.

Kruczkowski Tadeusz. Powszechny spis ludności a sprawa polska // Głos znad Niemna. 1999. 12 lut.

Kuczyński Antoni. Nowy portret Bronisława Piłsudskiego dziełem malarza z Grodna [Рышарда Далькевіча] // Głos znad Niemna. 1999. 5 lut.

Kuncewicz Tatiana. Wieczór Mickiewiczowski // Głos znad Niemna. 1999. 5 lut.

Milewski J. J. [Польшча]. Struktura narodowościowa ziem północnowschodnich Polski w okresie międzywojennym // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэ-

рыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 115–118.

Neuman M. [Польшча]. Własność ziemska Cerkwi prawosławnej w starostwie Brzeskim w świetle pomiary włocznej w II połowie XVI w // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 41–45.

Preckajło Waldemar. Pomnik A. Mickiewicza w Mińsku: Jest jeszcze nadzieja // Głos znad Niemna. 1999. 19 lut.

Rocznica chrztu Wieszcza [А. Міцкевіча]: W nowogródzkiej Farze // Głos znad Niemna. 1999. 12 lut.

Skorb Anna. Film "Ogniem i mieczem" [паводле Г. Сянкевіча] ruszył w świat: Trylogia w całości // Głos znad Niemna. 1999. 19 lut.

Szkudelska Iwona. "Pamięć Grodna 1919–1939": [Пра экспазіцыю ў варшаўскім Музеі Незалежнасці] // Głos znad Niemna. 1999. 5 marca.

Śpiewak Halina, Groński Waldemar. Zakochany w polskiej kulturze: Mińskie spotkania [з мовазнаўцам В. Вярэнічам] // Głos znad Niemna. 1999. 26 lut.

Teoria literatury kl. 7–9 i konspekty lekcji kl. 5–8: Eliza Orzeszkowa — Nad Niemnem (fragment): Legenda o Janie i Cecylii / Przygot. Janina Szlendak // Głos znad Niemna. 1999. 5 lut.

Tomczonek Z. [Польшча]. Wieś Poleska 1918–1939 // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 110–115.

Wskazówki do interpretacji dzieł Adama Mickiewicza (4) // Słowo ojczyste. 1998. Nr. 7. Grudz. S. 20–22.

Z myślą o Was: [Інтэрв'ю з новым рэдактарам газеты Анджэем Кусельчукам] / Rozm. Tatiana Zaleska // Głos znad Niemna. 1999. 5 lut.

Zaleska Tatiana. Pierwsza Obwodowa Konferencja Metodyczna dla wychowawczyń przedszkoli: Polska edukacja w przedszkolu // Głos znad Niemna. 1999. 5 lut.

• Беларусь – Расійская Федэрацыя

• Беларусь – Расія

Андреев А. Н. Феномен Онегина // Нар. асвета. 1999. № 2. С. 82–92.

Андреев Анатолий. "Шолоховский вопрос" как модель мифотворчества // Всемир. лит. 1999. № 3. С. 172–176.

Андрэева Е. Г. Карыфей педагагічнай думкі: [Пра К. Ушынскага] // Нар. асвета. 1999. № 2. С. 153–157.

Арлоў Уладзімір. Першы консул: [Пра Іосіфа Гашкевіча] // Навіны. 1999. 22 студз.

Асановіч Адам. Толькі пад старасць я ўважліва стаў чытаць Міхаіла Лермантава // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1998. Вып. 1. С. 26–27.

Бабосов Евгений, Воробьева Инга. Павел Флоренский: Религиозно-эстетическая космология культуры // Всемир. лит. 1999. № 3. С. 177–189.

Багдзевіч А. Беларускія адпаведнікі да расейскамоўных дзеепрыметнікавых структураў з суфіксамі -ущ-, -ющ- у галіновых слоўніках // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 41–45.

Бальмонт Константин. Забытые сокровища // Всемир. лит. 1999. № 2. С. 129–145.

Бур'ян Барыс. У паядынку — сіла зла і сіла дабрыні: "Вечны Фама" У. Бутрамеева паводле "Сяла Сцяпанчыкава і ягоных жыхароў" Ф. Дастаеўскага ў Нацыянальным тэатры імя Янкі Купалы // Мастацтва. 1999. № 2. С. 49–54.

Виталин Дмитрий. Служить мысли до самопожертвования: [Пра рускага паэта Апалона Грыгор'ева] // Славян. набат. 1999. 25 февр. – 3 марта.

Выгонная Л. П. Псіхалінгвістычныя аспекты беларуска-рускага білінгвізму // Гуманітарныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998. С. 447–449.

Горбацкий А. А. Единоверие и судьба русского этноса на Белоруссии // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 87–92.

Гребенщикова Н. С. Историко-лингвистический комментарий на уроках словесности: Пособие для учителей рус. яз. и лит. Минск, 1998.

Денисенко Сергей. Петербург — "Город Пиковой дамы" // Всемир. лит. 1999. № 3. С. 157–165.

Драгун Юры. Міф пра тысячагадовую Расію // Спадчына. 1999. № 1. С. 165–187.

Занкавіч А. П. Да праблемы функцыянавання навукова-тэхнічнай тэрміналогіі ва ўмовах беларуска-рускага двухмоўя // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 100–102.

Зеленой К. В. Музейная тишина: Русская живопись XVIII, XIX, нач. XX ст. в Нац. худож. музее Беларуси: Метод. пособие для дет. худож. шк. и дет. шк. искусств (худож. отд-ние). Минск, 1998.

Іваноўскі В. С. Гісторыя сусветнага тэатра: [Пра рускі тэатр XVIII ст.] // Нар. асвета. 1999. № 2. С. 59–67.

Ігнатовіч П. Р. Саюз Беларусі і Расіі ў святле сусветных інтэграцыйных працэсаў: Матэрыял у дапамогу студэнтам і выкладчыкам. Мн., 1997.

Искаков Б. Козни дутых королей: Журналист беседует с президентом Международной Славянской академии образования, искусств и культуры, доктором экономических наук, профессором Б. И. Искаковым / Зап. Н. Чайка // Бел. думка. 1999. № 3. С. 16–24.

Карев Д. В., Дубовец С. В. История Великого княжества Литовского в исследованиях российских ученых — уроженцев Западной Белоруссии первой четверти XIX века // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 277–283.

Карлюкевіч Алесь. “Як мала ў нас ідэалістаў…”: [Пра рускага агранома Івана Сцебута, які выкладаў у Горы-Горках] // Голас Радзімы. 1999. 4 сак.

Каўка Аляксей. Славуты гісторык: [Пра масквіча М. Улашчыка] // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1998. Вып. 1. С. 54–58.

Кожемяко Виктор. Мгновения его жизни: [Да 75-годдзя з дня нараджэння Ю. Бондарава] // Славян. набат. 1999. 18–24 марта.

Конан Уладзімір. Казімір Малевіч: філасофія і эстэтыка мадэрнізму: Уступны артыкул К. Малевіча да альбома яго супрэматычных твораў // Мастацтва. 1999. № 2. С. 2–4.

Котлярчук Андрей [Бранск]. Православие в Великом княжестве Литовском и деятельность князя Константина-Василия Острожского // Вестник Белорусского Экзархата: Благоверный князь Острожский. Мн., 1998. Т. 1. С. 7–24.

Краснова А. М. Семантычная структура агульных тэрмінаў беларускай і рускай моў // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 151–154.

Лабынцев Юрий [Масква]. Туровское Евангелие как особо чтимая святыня во времена Константина Острожского // Вестник Белорусского Экзархата: Благоверный князь Острожский. Мн., 1998. Т. 1. С. 79–86.

Люшчік У. В. Руска-беларускі слоўнік тэрмінаў нафта- і газаздабычы. Мн., 1997.

Марціновіч Алесь. Птушкі вяртаюцца да гнёздаў: [Пра ўраджэнца Беларусі, даследчыка Камчаткі Юзафа Копаця] // Маладосць. 1999. № 1. С. 204–217.

Марчук Г. Яднае вечнасць [з Расіяй] // Бел. думка. 1999. № 3. С. 8–10.

Міхайлаў Н. А., Лукін К. Д., Шылінец У. А., Шлыкаў У. У. Аб стварэнні тэматычнага руска-беларускага матэматычнага слоўніка // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 188–190.

Нежынскі Леанід. Дзяржаўная ўлада і знешняя палітыка Расіі ў XX ст. // Бел. гіст. часоп. 1999. № 1. С. 21–30.

Пагадненне аб супрацоўніцтве паміж Расійскім гуманітарным навуковым фондам і Беларускім рэспубліканскім фондам фундаментальных даследаванняў // Вестн. Фонда фундаментальных исследований. 1998. № 4. С. 94–96.

Печенева Т. А. Будем учиться писать грамотно: Эксперим. учеб. пособие по рус. орфографии. Минск, 1998.

Пісьмянкоў Алесь. Забыты Брайцаў [рускі празаік, які нарадзіўся ў Беларусі і пісаў пра яе] // Літ. і мастацтва. 1999. 26 лют.

Платунов Н. И. [Бранск]. Переселение белорусских крестьян в восточные районы России в 1918–1940 гг. // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 100–105.

Потолков Ю. В. Нравы и верования полешуков в повести А. И. Куприна “Олеся” // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 124–129.

Ростовцева Инна. Принятый в XX веке как современник: [Пра Ф. Цютчава] // Всемир. лит. 1999. № 2. С. 146–160.

Савіцкая Н. Я. Адлюстраванне ў “Беларуска-расійскім слоўніку” Я. Станкевіча беларускіх адпаведнікаў да рускіх дзеепрыметнікаў: (на прыкладзе лексікі, прыдатнай для выкарыстання ў хімічнай тэрміналогіі) // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 127–130.

Сморыго Иван. “Им чистая лампада вознесена…” // Славян. набат. 1999. 11–17 февр.

Снапкоўская С. В. Праблема нацыянальных каштоўнасцей у педагагічнай думцы Расіі // Адукацыя і выхаванне. 1999. № 3–4. С. 78–87.

Снітко Г. М. Асоба Ю. Ф. Крачкоўскага і яго ўклад у развіццё беларускай этнаграфіі // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 213–216.

Содаль Уладзімір. Францішак Багушэвіч і Пушкін // Літ. і мастацтва. 1999. 12 сак.

Соловьева Валентина. Поэт великий и простой: Примерные методические рекомендации воспитателям дошкольных учреждений и родителям для знакомства детей с жизнью и творчеством А. С. Пушкина // Пралеска. № 2. С. 38–39.

Станюта Александр. Достоевский в уходящем веке // Всемир. лит. 1999. № 2. С. 161–173.

[Сураўцаў Юрый]. Юрый Сураўцаў: “Улады павінны зразумець неабходнасць захавання і развіцця нацыянальнай культуры / Зап. [інтэрв’ю з рускім пісьменнікам і вучоным] Алесь Ліхавец // Літ. і мастацтва. 1999. 12 сак.

Толсцік Мікалай. Гук сумлення: Пра тое, чаму знакаміты Уладзімір Співакоў [кіраўнік аркестра “Віртуозы Масквы”] прыязджае на гастролі ў Магілёў // Беларусь. 1999. № 2. С. 24–26.

Трофимов Иосиф.: [Рэц. на кн.: Щукин Василий. Миф дворянского гнезда: Геокультурологическое исследование по русской классической литературе. Краков, 1997] // Нёман. 1999. № 2. С. 252–254.

Трубачев Олег. Славянская филология и сравнительность // Всемир. лит. 1999. № 3. С. 166–171.

Хазанава К. Л. Моўныя асаблівасці перакладаў Купалы з рускай класічнай паэзіі // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 215–218.

Чабатарэўскі Б. Д. З вопыту выкладання матэматычных дысцыплін на беларускай мове ў рускамоўных ВНУ // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 197–198.

Чубар’ян А. Наш час патрабуе адмаўлення ад старых догмаў і стэрэатыпаў: Інтэрв’ю галоўнага рэдактара В. Кушнера з дырэктарам Інстытута ўсеагульнай гісторыі РАН // Бел. гіст. часоп. 1999. № 1. С. 10–20.

Щавинская Лариса [Масква]. Книжная культура Супрасльского Благовещенского монастыря в первые годы его существования // Вестник Белорусского Экзархата: Благоверный князь Острожский. Мн., 1998. Т. 1. С. 71–78.

• Беларусь – Татарстан

Крят Дмитрий. Торжества не помешали делегации Татарстана заняться делом // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 37–39.

Фаизов Фаяз. Страницы автобиографии [паэта, ураджэнца Казані] // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 67–72.

• Беларусь – Славакія

Роўда Уладзімір. Грамадзянская рэвалюцыя 1998 году ў Славакіі // Бюлетэнь беларускіх няўрадавых арганізацый. 1999. № 3. С. 4–6.

• Беларусь – Тайвань

Мяснікоў Анатоль. Тайны Тайваня // Маладосць. 1999. № 1. С. 190–203.

• Беларусь – татары

Ахмадуліна Фаўзія. Маё ўражанне аб святкаванні 600-годдзя пасялення татараў на Беларусі // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 19–21.

Беларуска-рускі слоўнік татарскіх імёнаў / Склад. У. Сарока // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1998. Вып. 1. С. 42–51; Вып. 2. С. 77–84.

Беларускае рэгіянальнае аб’яднанне татарскай моладзі // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 60–62.

Варановіч А. Невядомы лёс варшаўскага імама: [Алі Варановіча]: Дакументы і матэрыялы // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 40–46; 1998. Вып. 1. С. 33–41; Вып. 2. С. 45–51.

Галімава Н. П. Татары ў Заходняй Беларусі // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 38–40.

Гуркоў У. С., Цярохін С. Ф. Энцыклапедыя для беларускіх татараў // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1998. Вып. 1. С. 70–86.

Ібрагімаў К. Сходы і з’езды мусульман Беларусі // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1998. Вып. 1. С. 19–21.

Іофе Эмануіл. Аб урачыстым сходзе, прысвечаным 600-годдзю пасялення татараў на землях Беларусі // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 17–19.

Кампазітар і педагог [Віталь Радзівонаў] // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 63.

Мурадымаў М. М. Татарская літаратура і Янка Купала // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1998. Вып. 1. С. 51–53.

Святкаванне 600-годдзя асадніцтва татараў на Беларусі // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 12–17.

Слова Вітаўта Вялікага перад татарамі ў 1397 годзе: (Прамоўлена на святкаванні 29 лістапада 1997 г. на ўрачыстым вечары з нагоды 600-годдзя пасялення татараў-мусульман на землях Беларуска-Літоўскай дзяржавы) // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 9–11.

Трыпуціна Тамара. З гісторыі беларускай лексікаграфіі: [Рэц. на: Турэцка-беларускі размоўнік 1836 году з збору Нацыянальнага музея Літоўскай Рэспублікі ў Вільні. Нью-Ёрк, 1995] // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 46–48.

Уліцёнак Галіна. Гэтага вельмі доўга чакалі. Можа, 600 год // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1997. Вып. 4. С. 32–35.

Шабанович А.-Б. Салям алейкум!: Дорогие соплеменники! // Байрам: Татары на зямлі Беларусі. 1998. Вып. 1. С. 23–25.

• Беларусь – Украіна

Выговский Виктор. Наследие великого кобзаря // Славян. набат. 1999. 18–24 марта.

Кресина І. О. [Кіеў]. Національна свідомість: єдність етнічного та національного // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 1. С. 39–44.

Лукашенко Л. [Львоў]. Народновокальне виконавство Брестського Полісся: (нотатки за матеріалами експедицій 1996–1997 рр.) // Чалавек. Этнас. Тэрыторыя. Праблемы развіцця заходняга рэгіёна Беларусі: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Брэст, 23–24 красавіка 1998 г. Брэст, 1998. Ч. 2. С. 264–267.

Bieder Hermann. Grundprobleme der frühen ukrainistischen Sprachwissenschaft in Galizien (1772–1849) // Prosphonema: Miscellanca historica et philologica Iaroslavo Isaievič sexagenario dedicata. Leopoli, 1998. P. 103–115.

• Беларусь – Францыя

Ахшарумов С. История Бастилии (продолжение) // Падарожнік. 1998. № 10. С. 7–12; № 11. С. 7–12.

Камю А. Миф о Сизифе: (Эссе об абсурде); Бунтарь: (Человек бунтующий) / Пер. с фр. О. Скуратович. Минск, 1998.

Москалева А. Д., Шабашева Л. А. Интерпретация текста. Проверим наши знания: Учеб.-метод. пособие для студентов 3-го курса: В 2 ч. Минск, 1998.

Окулевич Т. В. Практическая грамматика французского языка: Тренировоч. и контрол. упражнения. Минск, 1998.

Пособие по грамматике французского языка: Для слушателей подгот. курсов / Сост. И. Г. Лебедева. Новополоцк, 1998.

Сарвилина С. С., Шашкова С. А. Кино: Учеб.-метод. пособие для студентов 2-го курса фр. яз. Минск, 1998.

Черкас В. В. Проблема соотношения лексического и грамматического значений в семантике глагольно-субстантивных соединений французского языка // Перспектывы развіцця і функцыянавання нарматыўнай лексікі: Артыкулы і матэрыялы Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі 22–23 мая 1998 г. Гомель, 1998. С. 228–233.

Шевелуха Виктор. Дороги, идущие параллельно: [Пра Ж.-П. Сартра] // Всемир. лит. 1999. № 2. С. 174–182.

Ярмоленка Валерый. Забытыя імёны: Вучоны з роду магнатаў: [Пра ўраджэнца Францыі Аляксандра Сапегу] // Род. прырода. 1999. № 1. С. 30.

Mashenko Svetlana. Cinema of the future: [Пра французскае кіно] // Minsk News. 1998. Febr. 2–8.

Preckajło Waldemar. Paryska “Kultura” w Mińsku // Głos znad Niemna. 1999. 19 lut.

• Беларусь – Чэхія

Бас Э. Клапзубава каманда / Пер. з чэш. М. П. Кенькі. Мн., 1998.

• Беларусь – Швейцарыя

Зімовыя нататкі пра летнія ўражанні: Гутарка з дырэктарам Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Сяргеем Картэсам [пра гастролі ў Швейцарыі] / Гут. Алена Казлоўская // Мастацтва. 1999. № 2. С. 26–27.

Лісткі з альбома Дзіна Арычы [прэзідэнта Музычнага фестывалю ў Швейцарыі] / Падр. Алены Саламаха; Пер. з ням. Наталлі Парадоўскай і Алены Саламаха // Мастацтва. 1999. № 2. С. 28–29.

ГЕРМАНІЯ

Bieder Herman. Das Weißrusse // Eingührung in die slavische Sprache. Darmstadt, 1998. S. 110–125.

Bryber Erich. Die Ostkirchen vom 18. bis 20. Jahrhundert: Kirchengeschichte in Einzel-darstellungen: [Ёсць матэрыял па Беларусі]. Leipzig, 1996. Bd III/10.

Förster H. L. Von der Diktatur zur Demokratie — und zurück?: Eine Auseinandersetzung mit der Problematik der Systemtransformation am Beispiel der ehemaligen Sowjetrepublik Belarußland. Hamburg, 1998.

Handbuch Rußland, Ukraine, Belarus, GUS-Kontakte: Institutionen, Projekte, Initiativen / hrsg. in Zsarbeit mit dem Deutsch-Russischen Austausch e. V. Red.: Elisabeth Ekkart. Osnabrück, 1998.

Kempe Iris. Direkte Nachbarschaft: die Beziehungen zwischen der erweiterten EU und der Russischen Föderation, Ukraine, Weißrußland und Moldova. Gütersloh, 1998.

Siebert Diana. Bäuerliche Alltagsstrategien in der Belarussischen SSR: die Zerstörung patriarchalischer Familienwirschaft (1921–1941). Stuttgart, 1998. – (Quellen und Studien zur Geschichte des östlichen Europa; Bd. 52).

Weissrussland und der Westen: Beiträge zu einem internationalen Symposium in Münster vom 3.–6. Mai 1990 / hrsg. von Friedrich Scholz. Dresden, 1997. – (Schriften zur Kultur der Slawen; Bd. 2).

Die **wirtschaftliche** Lage der Republik Belarus. Berlin … - Kiel, 1998.

ЗША

Акула Кастусь. 50-я ўгодкі згуртаваньня беларусаў Канады // Беларус. 1999. № 460. Студз. – лют. С. 1–2.

Весткі й Паведамленьні нью ёрскага аддзелу Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня. 1999. 19 лют., 11, 26 сак.

Гілевіч Ніл. Лозунгі прывабныя, але…: Рэпліка маладым "прагматыкам" // Бел. дайджэст. 1999. № 2. С. 3.

Гіль Мікола. Ратуймася Купалам! // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 4.

Дзіцэвіч Людміла. Слова ад удзячных землякоў [а. Аляксандру Надсону] // Бел. дайджэст. 1999. № 2. С. 4.

Завістовіч Расьціслаў. 81-я ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці Беларусі // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 2.

Клыковская Тина. Обреченный эскадрон: В 1942 году они мечтали создать национальные белорусские войска // Бел. дайджэст. 1999. № 2. С. 7.

Крывічанін Лявон [Савёнак Лявон]. Беларусізацыя пад №… / Укл., падр. тэксту, уступ. арт. Лявона Юрэвіча. Нью-Ёрк: Беларускі інстытут навукі й мастацтва, 1998 / Belarusian Poets and Writers Series. Vol. 9.

Л. Ю. [Юрэвіч Л.]. Леў Акіншэвіч: 1898–1980 // Беларус. 1999. № 460. Студз. – лют. С. 3.

Матукоўскі Мікола. Чаму беларусы такія самаеды? // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 3.

Петухова Ніна. Сустрэча Новага году ў Славеніі // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 9.

Разанаў Алесь. Жыта і васілёк: Слова пра Максіма Багдановіча // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 7.

Саламонаў Аляксей. Наша заклапочанасць станам беларускай мовы station…

Сьв. Памяці Мікалай Сапяжынскі // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 10.

Сьв. Памяці Паўло Кулеш // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 10.

Сяднёў Масей. Багародзіца: Абразкі з даўнейшых дзён // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 5.

Сяржук. Сп. Франьціш Бартуль: [Да 80-годдзя з дня нараджэння] // Бел. дайджэст. 1999. № 2. С. 1.

Тычына Міхась. Быў месяц май 42-га // Бел. дайджэст. 1999. № 2. С. 5.

Цімашэнка Барыс. Аб нацыянальнай годнасці беларусаў // Бел. дайджэст. 1999. № 3. С. 11.

Belarusian Review**.** 1999. No 1. Spring.

Kagan Jack, Dov Cohen. Surviving the Holocaust With the Russian Jewish Partisan: [Успаміны габрэя з Навагрудка]. N.-Y., 1998.

Levy Patricia. Belarus (Cultures of the World). N.-Y., 1998.

Siedlar-Kolyszko Teresa. Borejkowszczyzna: [Пра польскага і беларускага паэта Уладзіслава Сыракомлю] // Nowy Dziennik (N.-Y.). 1999. 26 marca.

КАНАДА

Каардынацыйны камітэт беларусаў Канады. 1999. № 2. Сак.

ЛАТВІЯ

Адам Міцкевіч: "Спявайма толькі тое, што родны склаў народ": Споўнілася 200 год з дня нараджэння Адама Міцкевіча // Прамень. 1998. № 12. С. 4.

Буры Мікола. У вялікім паходзе: Справаздачна-выбарчы сход таварыства “Прамень” // Прамень. 1999. № 1. С. 3.

Бурый З. Обращаясь к сердцу: [Аб прэзентацыі ў Даўгаўпілсе зборніка вершаў С. Валодзькі “Зварот да сэрца”] // Миллион (Даугавпилс). 1999. 12 февр.

Валодзька М. Добрае святло настаўніка і паэта: Да 100-годдзя з дня нараджэння беларускага паэта і асветніка Міколы Талеркі // Прамень. 1999. № 2–3. Лют. – сак. С. 6.

Вечная ўдзячнасць: Прэзентацыя зборніка С. Валодзькі “Обращение к сердцу” // Прамень. 1999. № 1. С. 4.

Віннік Ірына. “Залаты клубочак” з малюнкаў і дзіцячых галасоў: [Інтэрв’ю] / Зап. Л. Шакавец // Прамень. 1999. № 1. С. 4.

Дык дзе ты, наша новая зямля?: Да 75-х угодкаў шэдэўра сусветнай літаратуры — паэмы Якуба Коласа “Новая зямля” // Прамень. 1999. № 2–3. Лют. – сак. С. 5.

Кальвіш Зоя. З чаго пачынаецца “Надзея” // Прамень. 1998. № 12. С. 2.

Марыніч М. Калі ласка на выстаўку Belarus Expo: [Інтэрв’ю] / Зап. Л. Шакавец // Прамень. 1999. № 2–3. Лют. – сак. С. 2.

Рассказываем о смешанных семьях: Николас — грек, а Инна — белоруска // Прамень. 1999. № 2–3. Лют. – сак. С. 3.

Таварыству “Світанак” — 10 гадоў // Прамень. 1998. № 12. С. 3.

Упеніек Я. “…Ликвидаваць незалежнасць Р. Б. и знишчыць беларускую нацыю…”: (Радок з паперачкі ў рэдакцыю) // Прамень. 1999. № 1. С. 3.

Шакавец Л. Мова — тая ж чыстая крыніца // Прамень. 1999. № 2–3. Лют. – сак. С. 6.

Шакавец Л. Сустрэча Міхаіла Марыніча з кіраўнікамі беларускіх таварыстваў Латвіі // Прамень. 1999. № 2–3. Лют. – сак. С. 1, 2.

ЛІТВА

Алехнік Алесь [Аўстралія]. Пад бел-чырвона-белым (Memento patriam). Вільня, 1999.

Архівы Беларускай Народнай Рэспублікі. Вільня, 1999. Т. 1. Кн. 1, 2.

Беларусы Балтыі: Ўчора, сёньня, заўтра: Сш. 1. Вільня, 1998.

Вітушка Сяргей. Віленскай беларускай гімназіі — 80 // Рунь. 1999. 15 лют.

Войцік Галіна. “Казюк” // Рунь. 1999. 19 сак.

Грыцкевіч Валянцін. “Беларуская думка XX стагодзьдзя”: [Рэц. на кн.: Беларуская думка XX стагоддзя. Філасофія, рэлігія, культура / Склад. Ю. Гарбінскі. Варшава, 1998] // Рунь. 1999. 15 лют.

[**Кіт Барыс** (Германія)]. Вучань, вучыцель, дырэктар: [Успаміны] // Рунь. 1999. 15 лют.

Лаўрычонак Пятро. Жменька гімназіяльных успамінаў // Рунь. 1999. 15 лют.

[Луцкевіч Лявон]. Лявон Луцкевіч пра Антона Луцкевіча: [Успаміны] // Рунь. 1999. 19 сак.

Сіцька Зьдзіслаў. Непрачытаная “Новая зямля” // Рунь. 1999. 15 лют., 19 сак.

Сурвіла Івонка. Зварот да беларускага народу // Рунь. 1999. 19 сак.

ПОЛЬШЧА

Барскі Алесь [Баршчэўскі А.]. “Наша Ніва” і ўсходняя Беласточчына // Ніва. 1999. 14, 28 лют.

Гегель У., Савіцкая П., Карповіч К. Завітаў да нас Віктар Швед // Wiadomości Gródeckie. Haradockija Nawiny. 1999. Nr. 1–2. S. 10–11.

Кісель Зміцер. У гонар Антона Луцкевіча: [Пра канферэнцыю ў Гродне] // Ніва. 1999. 14 лют.

Корчак-Міхалеўскі Сэрафін. Ізноў аб арлянскіх яўрэях // Ніва. 1999. 14 лют.

Корчак-Міхалеўскі Сэрафін. Напалеон і беларусы Падляшша // Ніва. 1999. 21 лют.

Мароз Аляксей. Ці будзе ў белліцэі гімназія? // Ніва. 1999. 7 лют.

Мірановіч Яўген. Венгры і беларусы // Ніва. 1999. 21 лют.

Мірановіч Яўген. Францішак Аляхновіч // Ніва. 1999. 7 лют.

На паратунак старой бельскай архітэктуры: Наваколле Васкрэсенскай царквы // Бельскі гостінэць. 1999. № 5. С. 2–5.

Патаранскі Сяргей. Мастак на ўсе рукі — Патаранскі: З маладым рэжысёрам Сяргеем Патаранскім з Мінска размаўляе Міра Лукша // Ніва. 1999. 14 лют.

Перэвой Нестар. Залатая кніга пра вёску Кназары // Бельскі гостінэць. 1998. № 4. С. 18–23.

Чачуга Ада. Перад прэм’ерай [спектакля паводле п’есы В. Гамбровіча “Івона, бургундская прынцэса]: У тэатры А. Вянгеркі // Ніва. 1999. 14 лют.

Чачуга Ада. Першая прэм’ера [спектакля паводле п’есы В. Гамбровіча “Івона, бургундская прынцэса] у тэатры Аляксандра Вянгеркі // Ніва. 1999. 28 лют.

Чачуга Ада. Сэрца на далоні: [Пра агляды беларускай песні] // Ніва. 1999. 7 сак.

Чачуга Ада. Тое, што ў сэрцы: З раённага агляду беларускай песні ў Беластоку // Ніва. 1999. 14 лют.

Чачуга Ада. Фестываль у Беластоку: [Пра Агульнапольскі фестываль беларускай песні] // Ніва. 1999. 21 лют.

Чыквін Ян. Беларуская літаратура Польшчы: Бібліяграфічны даведнік. 1957–1998. Беласток, 1998.

Ancipienka Aleś. Tożsamość oskalpowana: [Пра беларускую нацыянальную тоеснасць] / Rozm. Wojciech Maziarski // Gaz. Wyborcza. 1999. 23–24 stycz.

Chałupczak Henryk, Browarek Tomasz, Zielińska Nina. Mniejszości narodowe w Polsce: Materiały do bibliografii 1990–1996 [Раздзел "Białorusini" — на с. 29–33]. Lublin, 1998.

Dzwonkowski Roman Sac. Od Kościoła polskiego do Kościoła Polaków w krajach byłego ZSSR // Przegląd Wschodni. T. 5. Z. 2 (18). S. 281–297.

Ignacy Daniłowicz [беларускі і польскі вучоны] — wielki syn wsi Hryniewicze // Бельскі гостінэць. 1998. № 4. С. 16.

[Janowicz Sokrates]. Problem polsko-białoruski załatwią cmentarze / Rozm. Kazimierz Rosiński // Magazyn Poranny. 1999. 22 stycz.

Korczak-Michalewski Serafin. Dlaczego Mickiewicz został sławnym // Бельскі гостінэць. 1999. № 5. С. 21–22.

Kosiewski Piotr. Przypadek: Białoruś: [Аб выстаўцы мінчаніна Андрэя Клінава "Бар сусветнай літаратуры" ў Варшаве] // Więź. 1999. Nr 3. S. 196–198.

Krajewski Kazimierz. Armia Krajowa na pograniczu Nowogródczyzny i Polesia // Przegląd Wschodni. T. 5. Z. 2 (18). S. 263–279.

Radzik Ryszard. Przyczyny słabości białoruskiego procesu narodowórczego w XIX i XX w. // Kultura i społeczeństwo. 1998. Nr 3. S. 19–34.

Tarasewicz Leon. Malarstwo. Warszawa, 1999.

Wilczak Jagienka. Dziwne związki Białorusi z Rosją: Trzeci ślub // Polityka. 1999. 9 stycz.

Zasztowt Leszek. Zsyłka i przesiedlenia ludności polskiej z zachodnich guberni w głąb Cesarstwa Rosyjskiego po powstaniu styczniowym // Przegląd Wschodni. T. 5. Z. 2 (18). S. 237–262.

РАСІЙСКАЯ ФЕДЭРАЦЫЯ

Автухович Т. Е. (Гродно). Мифологическое начало в ранних формах романа // Проблемы современного изучения русского и зарубежного историко-литературного процесса: Материалы XXV зональной науч.-практ. конф. литературоведов Поволжья и Бочкаревских чтений. Самара, 1996. С. 20–23.

Автухович Т. Е. (Гродно). Риторическое начало в стихотворной трагедии XVIII века // Русская стихотворная драма XVIII – начала XX веков: Межвуз. сб. науч. трудов. Самара, 1996. С. 10–18.

Бутромеев В. П. Корона Великого Княжества: Диссертация в полном смысле этого слова на тему: кто же такие белорусы, откуда они взялись и что они делают во всемирной истории. М., 1999.

Буховцев Олег, Фурман Дмитрий. Электоральное поведение белорусских регионов // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 184–225.

Быков Василь. Хвостатая: Современная сказка для взрослых / В России публикуется впервые: Специально для "КО" // Кн. обозрение. 1999. 16 февр.

Вертинская О., Тамашевич В., Фрольцов В. Базовые классификации статистики науки в Беларуси, России и на Украине // Вопр. статистики. 1998. № 7. С. 75–78.

Власть и пресса в Беларуси: Хроника противостояния (1994–1997). М., 1998.

Галенченко Георгий. "Шляхетская демократия" в Великом княжестве Литовском XVI–XVIII вв. // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 31–56.

Гребенщикова Н. С. (Гродно). ЛСГ "жилое строение" в истории языка // Проблемы славянской филологии: Материалы науч. конф., посвящ. 90-летию со дня рождения проф. С. В. Фроловой. Самара, 1996. С. 72–80.

Грыцкевіч Валянцін. Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Санкт-Пецярбурзе // Kryniсa (Санкт-Пецярбург). 1998. № 3. С. 3.

Грыцкевіч Валянцін. Бэтлеемская зорачка над Санкт-Пецярбургам // Kryniсa (Санкт-Пецярбург). 1998. № 4. С. 1.

Дракохруст Галина, Дракохруст Юрий, Фурман Дмитрий. Трансформация партийной системы Беларуси // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 106–152.

Дракохруст Юрий, Фурман Дмитрий. Перипетии интеграции: (Развитие процесса белорусско-российского объединения) // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 339–375.

Ефимова Надежда. Средства массовой информации и проблема национально-культурного возрождения белорусов // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 153–183.

Замалеев А. Ф. Восточнославянские мыслители: Эпоха Средневековья. СПб., 1998.

Зубкоўскі Б. А. Чаму Загібелька лепш Парыжа: [Апавяданні] / Прадм. У. Глушакова. Курск, 1998.

Карбалевич Валерий. Путь Лукашенко к власти // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 226–258.

Карелин С. Белорусская харизматика // Независимая газ. 1998. 14 февр.

Кеженов Н. Центральная Россия и Белоруссия: Единство действий // Рабочий путь. 1999. 4 марта.

Ковалева И. Не умом, так любовью спасемся: [Аб бел. пісьменніку А. Адамовічу] // Общ. газ. 1998. 22–28 янв.

Крестьянское движение в России в 1901–1904 гг: Сб. док.: [Ёсць матэрыялы з бел. губерняў] / Отв. ред. А. М. Анфимов. М., 1998.

Кукушкина М. В. Радзивиловская летопись: Из истории подготовки факсимильного издания 1994 г. // Археографический ежегодник за 1995 год. М., 1997. С. 140–147.

Лаптев И., Галкин С., Сорокин А. Книга, она и в России, и в Белоруссии книга // Кн. обозрение. 1999. 2 марта.

Лунева М. "Нестандартные могут расслабиться?": [Аб недзярж. ВНУ Беларусі] // Аргументы и факты. 1998. Июнь. №. 23. С. 12ж.

Маланка: Бюлетэнь-газета Іркуцкага Таварыства беларускай культуры імя Я. Д. Чэрскага. 1999. № 4. Сак.

Манаев Олег. Электорат Александра Лукашенко // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 278–295.

Машеров П. М. Из дневников П. Машерова // Рос. газ. 1998. 14 февр.

Машков Сергей. Там, где жил Янка Купала // Годы (Смоленск). 1999. № 2. С. 91–95.

Нордберг Марк, Кузио Тарас. Построение наций и государств: Историческое наследие и национальные самосознания в Белоруссии и Украине: (Сравнительный анализ) // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 376–392.

Носевич Вячеслав. Белорусы: становление этноса и "национальная идея" // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 11–30.

Пастухов Михаил. Развитие правовой системы Беларуси: (до и после ноябрьского 1996 года референдума) // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 296–315.

Паўлоўскі Ігар. Спадзяюся: Камэнтар // Шляхам Скарыны. 1999. № 1(16). С. 11.

Саракагадовы юбілей сьвятарства айца Аляксандра Надсана // Kryniсa. 1998. № 4. С. 4.

Селиванова Ирина. Экономическая интеграция России и Белоруссии и ее влияние на развитие народного хозяйства Белоруссии // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 316–338.

Славянская мифология: Справочник: [Ёсць матэрыял па бел. міфалогіі] / Авт.-сост. Ф. С. Капица. М., 1999.

Снапковский Владимир. Белорусская эмиграция // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 88–103.

Соловей Валерий. Надежды и страхи российских политиков: (Дискуссия о российско-белорусском союзе) // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 416–429.

Степин В. С. Союз России и Белоруссии: каким ему быть?: [Скарочаны даклад у тэарэтыч. клубе "Свободное слово", май 1997] // Евразия. Народы. Культуры. Религии. 1997. № 1–2. С. 3–11.

Суровцев Юрий. К изучению белорусской этнокультурной самобытности // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 57–87.

Сурыновіч Сяржук. Lingua latina et Albaruthenica // Kryniсa (Санкт-Пецярбург). 1998. № 4. С. 9.

Таўлай Галіна. Адкуль узялася беларуская батлейка // Kryniсa (Санкт-Пецярбург). 1998. № 4. С. 1, 3.

Ткачэнка Марыя. Невядомая гравюра абраза Маці Божай Сьвержаньскай // Kryniсa (Санкт-Пецярбург). 1998. № 3. С. 1, 2.

Урбан Джоан Барт. Коммунистические партии России, Украины и Белоруссии: (Безуспешный поиск единства в разнообразии) / Пер. Элеоноры Пастон // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 393–415.

Федута Александр. Заседает князь Дундук: В Белоруссии начались чистки в среде академиков // Москов. новости. 1999. 7–14 февр.

Федута Александр. Мир как воля и представление: (Штрихи к психологическому портрету Александра Лукашенко) // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 259–277.

Фурман Дмитрий. Белоруссия и Россия — странные союзники: Предисловие // Белоруссия и Россия: Общества и государства. М., 1998. Вып. 2. С. 3–10.

Цвирка К. "Беларускі кнігазбор": [Аб выданні 200-томнай кніжнай серыі] // Кн. обозрение. 1998. 4 авг.

Шырма Тарэса. Добры вечар табе, пане гаспадару! // Kryniсa (Санкт-Пецярбург). 1998. № 4. С. 2.

Якабчук А. Беларусаў не йснуе: Афіцыйны пункт гледжаньня расейскага Інстытуту славістыкі // Шляхам Скарыны. 1999. № 1(16). С. 20.

Якабчук А. "Нацыянальнае школьніцтва ў Маскве разьвіваецца", але… якое?! // Шляхам Скарыны. 1999. № 1(16). С. 21–22.

Kryniсa: Kulturna-relihijnaja hazeta katalikoŭ-biełarusaŭ Sankt-Pieciarburha. 1999 (čačviortaja).

УКРАІНА

Варона Валерій, Рудницька Тетяна, Бокач Володимир і інш. Билоруси в Україні // Віче. 1995. Серп.

Гермак В. Базар навколо "Слов'янського базару" [у Віцебску] // Музика. 1998. № 4. С. 31.

Новиков А. "Жыве незалежная Беларусь!" // Вечер. Севастополь. 1998. 18 апр.

Рудницька Тетяна. Етнічні спільноти [у т. л. па перапісу 1989 г. 440 тыс. беларусаў] України: Тенденції соціальних змин. Кіїв, 1998.

У РЭДАКЦЫЮ БЮЛЕТЭНЯ ПАСТУПІЛІ:

Бюлетэнь беларускіх няўрадавых арганізацыяў. 1999. № 2, 3.

Гуманістычныя і сацыяльныя навукі на зыходзе XX стагоддзя. Мн., 1998.

Гурый Іларыёнавіч Барышаў: Бібліяграфічны паказальнік. Мн., 1998.

Дарафееў А. М., Канапелька А. М., Харошка Г. П. Паэма "Тарас на Парнасе" і яе роля ў развіцці беларускай культуры. Віцебск, 1998.

Запісы. Мюнхэн, 1970.

Прыслана Юзэфай Найдзюк з ЗША.

Канспэкт: Незалежнае выданьне полацкіх студэнтаў. 1999. № 1. Люты; № 2. Сак.

Мудраў Вінцэсь. Зімовыя сны: Аповеды. Полацк; Гародня, 1999.

Права на волю. 1999. № 2, 3, 4.

Праваабарончы цэнтр "Вясна – 96": Агляд (правы чалавека ў Беларусі, 1998 г.). Мн., 1999.

Рэвяко К. А. Антычная спадчына на Беларусі. Мн., 1998.

Юрэвіч Лявон. Камэнтары: Літаратуразнаўчыя артыкулы [пераважна пра беларускую эміграцкую літаратуру]. Мн., 1999.

Internationale Politik. 1999. Nr 2–3.

Kulturchronik. 1999. Nr 1.

United Way News = Объединенный путь. Беларусь. 1999. № 38–39. Янв. – февр.; № 40. Март.

Więź. 1999. Nr 3.

Yad Vashem (Jerusalem). 1999. Vol. 12. Winter; Vol. 13. Spring.

ПРА НАС ПІСАЛІ:

"Кантакты і дыялогі". № 1 // Літ. і мастацтва. 1999. 19 сак.

Уліцёнак Галіна. "Кантакты і дыялогі" ўступаюць у новы год // Голас Радзімы. 1999. 25 сак.

З НАДРУКАВАНАГА

Гаўрыіл Царык — пра крыніцы фінансавання "Вянка" Максіма Багдановіча.

У пачатку 1913 г. Магдалена Радзівіл даручыла адвакату Гаўрыілу Царыку прадстаўляць яе інтарэсы ў Віленскай судовай палаце. "Апрача таго, яна дадала, што ёй хацелася б неяк рэальна адзначыць яе сімпатыі да справы, да якой я праяўляў вялікую зацікаўленасць — да беларускага кніжнага выдавецтва. Яна ўзяла з мяне чэснае слова захаваць усё гэта ў строгай тайне і даверыць толькі нямногім надзейным людзям з Беларускага выдавецкага таварыства. Нагадала пра кампанію, якая ўжо вялася супраць яе ў польскіх колах Варшавы за здраду польскім інтарэсам і польскай нацыі. Мая гутарка і сустрэча з княгіняй Магдаленай закончылася тым, што яна ўручыла мне чэк на 20 000 рублёў для падтрымкі беларускага выдавецтва г. Вільні з тым, каб я стаў удзельнікам выдавецкага таварыства і паведамляў ёй зрэдку аб рабоце і развіцці беларускай справы".

Нёман. 1998. № 11–12. С. 230.

ВЫСТАЎКА "АД СВЯТОЙ ЗЯМЛІ ДА ЎСІХ НАРОДАЎ"

19–31 студзеня 1999 г. у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі дзейнічала выстаўка фотадакументаў, прысвечаная 2000-годдзю Хрысціянства, пад назвай "Ад Святой зямлі да ўсіх народаў. Распаўсюджванне Хрысціянства ў першыя стагоддзі". Выстаўку арганізавалі Беларускі рэспубліканскі Хрысціянскі адукацыйны фонд імя свсв. Кірыла і Мяфодзія і факультэт тэалогіі Еўрапейскага гуманітарнага універсітэта, вядомыя ўжо на працягу 5 год сваёй дзейнасцю на ніве духоўнага адраджэння Беларусі, пры ўдзеле цэнтра "Хрысціянская Расія" (Італія) і Хрысціянскай духоўнай бібліятэкі (Масква).

На выстаўцы былі прадстаўлены фотаздымкі апошніх каштоўных археалагічных знаходак, якія датуюцца першымі стагоддзямі нашай эры, а таксама некалькі дзесяткаў унікальных экспанатаў, больш чым з 30 буйных навуковых устаноў і музеяў усяго свету. Сярод іх — Іерусалімскае кіраўніцтва старажытнасцей, Брытанскі музей, Папская свята-археалагічная камісія, Ватыканскія і Капіталійскія музеі Рыма. Так, упершыню былі прадстаўлены найстаражытнейшыя фрагменты чатырох евангелляў, уключаючы фрагмент папіруса 7Q5 з Кумранскай пячоры, які датуецца 68 г. н. э. (тэкст яго атаясамляецца з Евангеллем ад Марка); рэчы з дамавіны першасвятара Каіфы; надпіс, у якім згадваецца Понцій Пілат — адзіны цяпер доказ гістарычнасці гэтай асобы; скарбы першых хрысціян — залатыя і сярэбраныя рэчы і прадметы іх побыту. Такім чынам, матэрыялы выстаўкі даюць пераканаўчы, гістарычна абгрунтаваны адказ на пытанне аб сапраўднасці хрысціянскіх падзей, сведчаць аб жывой царкоўнасці першахрысціян.

Выстаўку ўмоўна можна падзяліць на чатыры раздзелы, прысвечаныя першым старонкам гісторыі Усяленскай Царквы:

• Палесціна ў часы Хрыста;

• місіянерскія падарожжы апостала Паўла, якія зрабілі магчымым пранікненне і ўкараненне хрысціянскіх абшчын уздоўж ажыўленых шляхоў;

• усяленскі характар Царквы ў II і III стст., яе суіснаванне з іншымі рэлігіямі;

• шэраг звестак аб некаторых істотных аспектах жыцця хрысціян у грамадстве — такіх, як штодзённы побыт, літургія, вера перад абліччам смерці, пакутніцтва, суіснаванне культур, паломніцтва ў святыя мясціны, сімвалічнае выяўленне і прадметнае адлюстраванне раннехрысціянскай веры, істотныя змест і вобразы якой не зніклі да нашых дзён.

"Хрысціяне не адрозніваюцца ад іншых людзей ні краінай, ні мовай, ні вопраткай. Яны не насяляюць дзе-небудзь надзвычайныя гарады, не ўжываюць яко-

га-небудзь незвычайнага дыялекту і вядуць жыццё, якое нічым не адрозніваецца ад іншых. Іх вучэнне не ёсць плод думкі або вынаходніцтва людзей, што шукаюць навіны; яны не схільныя да нейкага вучэння чалавечага, як іншыя. Але, пражываючы ў элінскіх і варварскіх гарадах, дзе каму давялося, і кіруючыся звычаем тых жыхароў у вопратцы, ежы і ва ўсім іншым, яны ўяўляюць дзівосны і сапраўды неверагодны вобраз жыцця. Жывуць яны ў сваёй бацькаўшчыне, але як чужынцы, удзельнічаюць ва ўсім як грамадзяне і ўсё ж трымаюцца як іншаземцы. Для іх усякая чужая краіна ёсць бацькаўшчына і ўсякая бацькаўшчына ёсць чужая краіна […]. Знаходзяцца на зямлі, але, па сутнасці, — грамадзяне нябесныя. Падпарадкоўваюцца ўстаноўленым законам, але сваім жыццём перавышаюць самыя законы […]. Адным словам, хрысціяне жывуць у свеце так, як душа жыве ў целе”. Гэта — урывак з ліста, які датуецца II ст. н. э. Невядомы хрысціянін, пішучы сваё пасланне язычніку па імю Дыягнет, дае надзвычайнае і ў вышэйшай ступені актуальнае вызначэнне таго, што значыць быць хрысціянінам у нехрысціянскім свеце. Гэты ўрывак — ключ да выстаўкі. Тайна першахрысціянства адчыняецца ва ўсім аб’ёме свайго рэлігійнага значэння і дазваляе ўбачыць непарыўную пераймальнасць праваслаўнага падання, якое ўсходзіць непасрэдна да Апосталаў.

Ганна Іванова,
рэферэнт факультэта тэалогіі Еўрапейскага гуманітарнага універсітэта

У НЕКАЛЬКІ РАДКОЎ

Навуковая канферэнцыя “Беларусы ў Расіі: Гісторыя, культура, асобы” адбылася 3 красавіка ў Маскве, у Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы. Ладзілі яе Асацыяцыя культурных і эканамічных сувязей з Рэспублікай Беларусь, Аб’яднанне беларусаў Масквы, Саюз краязнаўцаў Расіі і тая ж бібліятэка.

Адкрыў канферэнцыю акадэмік Сігурт Шміт, сын легендарнага ўраджэнца Магілёва Ота Шміта. Беларусь у праграме прадстаўлялі Васіль Кушнер, Уладзімір Ладысеў, Віталь Скалабан і Алег Трусаў, Расію — Андрэй Нарбут, Лола Званарова, Мікалай Бугай, Васіль Пуцко, Інэса Слюнькова, Аляксандр Вашчанка і інш. Прысутным была прэзентавана выдадзеная ў Маскве кніга “Беларусы”, рэцэнзія на якую змешчана ў гэтым нумары нашага выдання.

• • •

Бранскі беларусіст Андрэй Котлярчук выступіў з дакладам “Шведы ў этнічнай гісторыі і паданнях беларусаў” на II Міжнародных Скандынаўскіх чытаннях (Санкт-Пецярбург).

CONTENTS

Падпісана ў друк **26.04.1999**. Папера **афсетная**. Друк **афсетны**.
Фармат **60х90 1/16**. Умоўн. друк. арк. **3,5**. Ул.-выд. арк. **4,6**.
Тыраж **299 экз**. Заказ **№ 62**.
Надрукавана з дыяпазітываў рэдакцыі **ТАА “Юніпол”**.
Ліцэнзія ЛП № 210 ад 5.01.98 г. 220039, г. Мінск, вул. Караткевіча, 6.

Погляды аўтараў могуць не супадаць з поглядамі сяброў рэдкалегіі.

Правапіс аўтараў, якія карыстаюцца тарашкевіцай, рэдакцыя мусіць падаваць паводле сучаснага беларускага правапісу.
Для паскарэння работы над артыкуламі просім прысылаць іх па E-mail ці на дыскетах (пажадана ў фармаце MS Word 2.0-7.0)